

**ПАРЛАМЕНТЫН СУРГАЛТЫН ТОГТОЛЦОО, СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ТАЛААРХ
БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА**

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Р.Дэлгэрмаа,
Р.Өнөрсайхан, Г.Нарангэрэл*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

1-Р БҮЛЭГ. ПАРЛАМЕНТЫГ ЧАДАВХЖУУЛАХ БОДЛОГО, ОЛОН УЛСЫН ЧИГ
ХАНДЛАГА

2-Р БҮЛЭГ. БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

Бүгд Найрамдах Кени Улс

Бүгд Найрамдах Уганда Улс

Энэтхэг улс

Бүгд Найрамдах Чех улс

Япон улс

Австрали улс

Австралийн Парламентын номын сан

АНУ

Канад улс

Бүгд Найрамдах Македон улс

Шинэ Зеланд

ХБНГУ

Швед улс

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын 2021 оны 597 дугаар захирамжаар өгсөн үүрэг даалгаврын дагуу бусад орнуудын парламентын сургалтын тогтолцоо, парламентын ажлын албанаас хэрэгжүүлж буй сургалтын хөтөлбөрийн талаарх харьцуулсан судалгааг Парламентын судалгааны хүрээлэнгийн Сургалтын албанд гүйцэтгэв.

Судалгааны хамрах хүрээ: Сэдвийн хүрээнд парламентын чадавхыг сайжруулах үйл ажиллагааны олон улсын нийтлэг чиг хандлага болон бусад орнуудын парламентаас парламентын гишүүд болон парламентын ажлын албаны ажилтнуудад зориулан хэрэгжүүлж буй сургалтын хөтөлбөрүүд, тэдгээрийг хариуцан хэрэгжүүлж буй нэгжийн талаарх мэдээллийг харьцуулан судлав. Судалгаанд хөгжингүй орнуудаас Япон, Австрали, АНУ, Канад, Энэтхэг, Шинэ Зеланд, ХБНГУ, Швед улсыг, хөгжиж буй орнуудаас Кени улс, Уганда улс, Перу улс, Чех улс, Македон улс зэрэг орнуудыг хамруулсан болно.

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

1/ Олон улсын нийтлэг чиг хандлага

Өнөөгийн байдлаар дэлхийн улс орны парламентууд төлөөллийн чиг үүргээ үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх, хууль тогтоох үйл ажиллагаагаа боловсронгуй болгохын төлөө урьд өмнөхөөсөө илүү хүчин чармайлт гарган ажиллаж байна.

Сайн засаглалыг төлөвшүүлэн хөгжүүлэх, Дэлхийн тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг ханган биелүүлэхэд парламентын манлайлал чухал учраас парламентын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, парламентын хөгжлийг дэмжих хэрэгцээ шаардлага өндөр байна гэж олон улсын түвшинд үзэж байна. Сүүлийн жилүүдэд ОУПХ(IPU) болон бусад олон улсын байгууллагуудаас баримталж байгаа үзэл санаа, хандлагаас үзэхэд, дэлхийн улс орнуудын парламентууд өөрийн орны парламентын хөгжлийн түвшин, хэрэгцээ шаардлагадаа нийцүүлэн парламентын хөгжлийн бодлого, стратегия өөрсдөө тодорхойлж, **парламентын өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх** (Parliamentary self-development) тогтолцоо болон чадавхыг бүрдүүлэхэд анхаарч байгаа нь ажиглагдаж байна.

Энэхүү тулгуур үзэл санааг практикт хэрэгжүүлэх зорилгоор 2019 онд ОУПХ (IPU) - **“Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх зарчмыг практикт нэвтрүүлэх нь: парламентыг дэмжих нийтлэг зарчмууд”** сэдэвт гарын авлагыг гаргасан байх бөгөөд энэхүү гарын авлагад дурдсан нийтлэг зарчмуудыг судалгааны сэдвийн хүрээнд тоймлон авч үзсэн болно.

Эдгээр нийтлэг зарчмуудын үндсэн санаа нь **“аливаа улс орны парламент өөрийн хэрэгцээгээ өөрөө тодорхойлж, түүндээ нийцсэн стратегийн зорилго, зорилтууд, түүнийг хэрэгжүүлэх арга замаа тодорхойлох нь илүү үр дүнтэй”** гэх зарчимд тулгуурласан. Хэдийгээр парламентын засаглалын чадавхыг сайжруулахад олон улсын түншлэгч байгууллагууд чухал үүрэгтэй хэдий ч парламент өөрөө юуны өмнө санаачлагаа гартаа авч зорилго зорилт, хэрэгцээгээ зөв тодорхойлохгүй бол түншлэгч байгууллагууд үүнийг дангаараа хийж чадахгүй. Иймээс парламентын удирдлагууд болон парламентын ажлын албанаас парламентын хөгжлийг дэмжих, чадавх сайжруулах бодлого, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхдээ энэхүү зарчмуудыг удирдлага болгох хандлагатай байна.

Иймд судалгааны эхний бүлэгт энэхүү гарын авлагад дурдсан нийтлэг зарчмууд болон парламентын өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх системийн үе дэх хүний нөөцийн талаар анхаарах асуудлуудыг тоймлон оруулсан болно.

Мөн түүнчлэн судалгааны явцад парламентын сургалт, хүний нөөцийг чадавхжуулахтай холбоотой нийтлэг зарчмууд, уламжлалт болон шинэлэг арга барил, сүүлийн үеийн мэдээллийг нээлттэй эх сурвалжийн хүрээнд хайлт хийж үзсэн болно. Энэ хүрээнд 2017 онд Кени улсын парламентын Сургалт-судалгааны институтээс Канадын McGill-ийн их сургууль, АНУ-ын хөгжлийн хөтөлбөр, Европын парламентын Африкийн хамтын ажиллагааны

нийгэмлэгтэй хамтран Дэлхийн парламентын 2 дахь удаагийн симпозиумыг зохион байгуулж, парламентын гишүүд болон парламентын ажлын албаны ажилтнуудын чадавхыг сайжруулах практик үйл ажиллагаа, парламентын сургалт- судалгааны институтийг бэхжүүлэх асуудлыг хэлэлцэн “21-р зуунд ардчилал болон парламентын практикийг сайжруулахад Парламентын сургалтын институт (Parliamentary Training Institute, PTI)-ийн чадавхыг ашиглах нь” сэдэвт гарын авлагыг эмхэтгэн гаргасныг энэхүү судалгаанд товч дурдсан болно. Энэхүү гарын авлага нь парламентын боловсрол, сургалтын бие даасан институцийн чадавхыг бэхжүүлэхэд чиглэгдсэн судалгааны нийтлэлүүд болон бусад орнуудын туршлагыг агуулсан практик зөвлөмж шинжтэй гарын авлага юм.

2/ Бусад орнуудын туршлага

Судалгаанд авагдсан орнуудын туршлагаас үзэхэд парламентын боловсрол, сургалтын асуудлыг тухайлсан байгууллага, нэгж хариуцан зохион байгуулдаг.

Парламентын гишүүдэд зориулсан сургалтын хөтөлбөрийн тухайд

Парламентын гишүүдэд зориулсан сургалтын хөтөлбөр нь ихэвчлэн шинэ гишүүдэд зориулсан чиглүүлэх семинар, сэдэвчилсэн лекц, дугуй ширээний ярилцлага, хэлэлцүүлэг хэлбэртэй байна. Эдгээрээс хамгийн чухал нь шинэ гишүүдэд зориулсан чиглүүлэх семинар юм.

Олон Улсын Парламентын Холбооноос (IPU) гаргасан зөвлөмжид парламентын шинэ гишүүнд зориулсан чиглүүлэх сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ дараах асуудлуудыг анхаарахыг зөвлөсөн. Үүнд:

- Шинээр сонгогдсон гишүүдэд Парламентын ажлын албанаас үзүүлж буй ажил үйлчилгээтэй холбоотой чиглүүлэх семинарыг шинэ гишүүд Парламентын ордонд ирсэн үе буюу гишүүний үнэмлэхээ гардан авснаас хойш 2-3 дахь долоо хоногт зохион байгуулах;
- Шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулсан хууль тогтоох үйл ажиллагааны процедурын семинарыг шинээр бүрэлдэн бий болсон парламентын Анхдугаар чуулганы өмнө буюу сонгогдсоноос хойш 6-8 дахь долоо хоногт зохион байгуулах нь тохиромжтой гэж үзсэн байна.

Энэхүү сургалт семинарын хувьд хөтөлбөрийн сэдвийн сонголт ихээхэн чухал бөгөөд энэ нь парламентад шинээр сонгогдсон гишүүдийн тоо болон тэдгээрийн ажлын туршлагаас хамааралтай байна. Ихэнхдээ дараах сэдвүүдийг сонгох нь зохимжтой гэж IPU-аас зохион байгуулсан Парламентын Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга нарын олон улсын уулзалтын үеэр гаргасан зөвлөмжид дурдсан байна. Тухайлбал:

- Тухайн улсын парламент болон түүний Тамгын газрын бүтэц зохион байгуулалт, чиг үүрэг, парламентад үзүүлж буй ажил, үйлчилгээний талаарх мэдээлэл
- Хууль тогтоох байгууллага болон бусад байгууллага хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагаа;
- Төрийн албаны өнөөгийн нөхцөл байдал, цаашдын чиг хандлага;
- Хууль тогтоох процесс, түүний тулгуур үндсэн зарчмууд (дэг);
- Төсөв, санхүүгийн мэдээлэл;
- Эдийн засгийн өнөөгийн байдал, цаашдын төлөв, чиг хандлага;
- Гадаад бодлого, дипломат харилцаа;
- Парламентын гишүүний ёс зүй;
- Парламентын хяналт;
- Парламентын гишүүний онцгой эрх, үүрэг хариуцлага;
- Парламентын гишүүнд үйлчлэх байгууллагын үйл ажиллагааны онцлог, бүтээмжийг дээшлүүлэх боломж зэрэг сэдвүүдийг хамруулан зохион байгуулах нь зохимжтой хэмээн.

Судалгаанд авагдсан орнуудын шинэ гишүүдийн сургалттай холбоотой туршлагыг тоймлон танилцуулбал:

Австрали улсад: “Orientation Session” буюу шинэ гишүүдийн Чиглүүлэх семинарыг 4-5 дахь долоо хоногт багтаан зохион байгуулах бөгөөд бусад уулзалт, семинарыг тухай бүрт нь зохион байгуулдаг байна.

АНУ-д: Ёс Зүйн Хорооны сургалтыг шинэ гишүүдэд 60 хоногийн дотор, шинээр сонгогдсон гишүүдийн туслах, зөвлөхүүдэд зориулсан сургалтыг 90 хоногийн дотор зохион байгуулдаг. Чиглүүлэх хөтөлбөр болон гишүүдэд зориулсан семинар, сургалтын мэдээлэл хаалттай байдаг байна.

Канад улсад: Шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулсан Захиргаа удирдлагын Чиглүүлэх Хөтөлбөр (*Administrative Orientation Program*)-ийг Парламентын Цогцолборт хүрэлцэн ирснээс хойш 2-3 дахь долоо хоногт багтаан Нийтийн Танхимын Тамгын газар зохион байгуулна. Тус Хөтөлбөрийн илтгэгчид нь Тамгын газарт олон жил ажилласан, туршлагатай албан хаагч экспертүүд, эсхүл парламентын хуучин гишүүд байна. Харин Процедурын Чиглүүлэх Хөтөлбөр (*Procedural Orientation Program*)-ийг шинээр бүрэлдсэн парламентын анхны Ээлжит Чуулганы өмнөх долоо хоногт Карлтоны Их Сургуультай хамтран зохион байгуулна.

Швед улсад: Шинээр сонгогдсон гишүүдийн *Танилцах хөтөлбөрийг* эхний долоо хоногт, Риксдаг дахь төсвийн процедурыг танилцуулах /Санхүүгийн байнгын хорооноос танилцуулга хийнэ/ хөтөлбөрийг эхний сард, хууль тогтоох үйл ажиллагаатай холбоотой бусад хөтөлбөрүүдийг эхний сараас хойш төлөвлөн зохион байгуулна.

Шинэ Зеландад: Шинэ гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөрийг 14 хоногт багтаан Тамгын газраас зохион байгуулна.

Энэтхэг улсад: Парламентад шинээр сонгогдсон гишүүд болон парламентын гишүүд, ажлын албаны ажилтнуудад 5-8 төрлийн сургалт зохион байгуулдаг байна.

Судалгаанд авагдсан орнуудын шинэ гишүүдийн сургалтын талаарх лавлагаа

	Улсын нэр	Сургалтын төрөл	Хаанаас зохион байгуулдаг	Зохион байгуулахад зохимжтой хугацаа
1	Австрали	-Чиглүүлэх уулзалт -Тогтмол уулзалт	-Төлөөлөгчдийн Танхимын Тамгын газар, Парламентын Танхимуудын ажлын алба	-4-5 дахь долоо хоногт -Тухай бүр
2	АНУ	-Шинэ гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөр -"Хууль тогтоох үйл ажиллагаа" семинар -Ёс зүйн сургалт -Туслах, Зөвлөхүүдийн сургалт	-Тамгын газар -Конгрессын Судалгааны Алба, Тинк танк хамтран зохион байгуулна -Ёс зүйн Хороо -Тамгын газар	-Тусгайлан заагаагүй -Тусгайлан заагаагүй -60 хоногт багтаан -90 хоногт багтаан
3	Канад	-Захиргааны Чиглүүлэх Хөтөлбөр (<i>Administrative Orientation Program</i>) -Процедурын Чиглүүлэх Хөтөлбөр (<i>Procedural Orientation Program</i>)	-Нийтийн Танхимын Тамгын газар -Нийтийн Танхимын Тамгын газар Карлтоны Их Сургууль хамтран	-2-3 дахь долоо хоногт -анхны Ээлжит Чуулганы өмнө
4	Нидерланд	-Танилцуулах уулзалт -Сэдэвчилсэн сургалт	-Тамгын газар -Тамгын газар	-Тусгайлан заагаагүй -Тухай бүр

5	ХБНГУ	-Гишүүдэд Хөдөлмөр, татвар, цалин хангамж, эрүүл мэнд, ёс зүйн дүрмийн талаар өгөх мэдээлэл -Бундестагийн гишүүдийн сэдэвчилсэн сургалт (Тухайлбал Өргөдлийн байнгын хороонд өргөдөл хэрхэн шийдвэрлэх г.м)	-Тамгын газар -Тамгын газар, байнгын хороод	-Бүлгийн эхний хуралдаан дээр амаар мэдээлэл өгнө -Тухай бүр
6	Чех	Сенатын гишүүдийн сэдэвчилсэн сургалт	Тамгын газар	Тухай бүр
7	Швед	- Шинэ гишүүдийн <i>Танилцах хөтөлбөр</i> -Парламентын үйлчилгээ, бүтэц зохион байгуулалт - Мэдлэг, мэдээллийн үдэш -Төсвийн процедурын танилцуулга -Процедурын танилцуулга	-Тамгын газар -Тамгын газар -Судалгааны алба, Риксдагийн номын сан -Санхүүгийн байнгын хороод -Холбогдох алба, байнгын хороо, төрийн байгууллагууд	-Эхний долоо хоногт -Эхний долоо хоногт -Эхний сард -Эхний сараас хойш
8	Шинэ Зеланд	-Шинэ гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөр Парламентад шинээр сонгогдсон гишүүд болон парламентын гишүүд, ажлын албаны ажилтнуудад 5-8 төрлийн сургалтыг зохион байгуулдаг.	-Парламентын ажлын алба Клеркийн ажлын алба Энэтхэгийн Парламентын сургалт, судалгааны товчоо сургалтуудыг хариуцан зохион байгуулдаг.	-14 хоног Хөтөлбөрөөс шатгаалан харилцан адилгүй байна. Ихэвчлэн хөтөлбөр тус бүр 2-3 хоног үргэлжилнэ.
9	Энэтхэг			

Судалгаанаас үзэхэд, бусад орнуудад парламентын гишүүдэд зориулсан сургалтын хөтөлбөрийг чиглүүлэх болон тогтмол сургалт, семинарын хэлбэртэйгээр, тодорхой зарчмыг баримтлан хэрэгжүүлдэг бөгөөд ингэснээр парламентын гишүүдийг тухайлсан асуудлаар гүнзгий мэдлэг мэдээлэлтэй болгох, хууль тогтоогчийн хувьд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх чиг баримжаагаа хурдан олж авахад ач холбогдолтой хэмээн үздэг байна. Тухайлбал, шинээр сонгогдсон парламентын гишүүдэд хууль тогтоох болон захиргааны процедурын талаарх мэдээлэл өгөх (чиглүүлэх) хөтөлбөрийг парламентын Тамгын газар, Сургалт, судалгааны алба хариуцан тохиромжтой хэлбэрээр шуурхай зохион байгуулдаг бол бодлого боловсруулах, хууль тогтоох үйл ажиллагаанд шаардлагатай, цаг үеийн асуудлаарх сэдэвчилсэн (тогтмол) сургалтыг парламентын Сургалт, судалгааны алба нь нэр хүнд бүхий хөндлөнгийн экспертүүд, гэрээт их дээд сургууль, эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгүүдтэй хамтран зохион байгуулдаг байна.

Парламентын боловсрол, сургалтын тогтолцоо, үйл ажиллагааны цар хүрээ, хөтөлбөрүүдийн тухайд

Кени улсад парламентын боловсрол, сургалтын асуудлыг Парламентад шууд харьяалагддаг “Парламентын боловсрол, сургалтын институт” хариуцдаг. Тус институт нь 2008 онд байгуулагдсан бөгөөд бие даасан байгууллагын статустай. Тус хүрээлэн нь Парламентын гишүүд, Парламентын ажлын албаны ажилтнууд, Орон нутгийн иргэдийн хурлын төлөөлөгчид, Олон нийтэд чиглэсэн парламентын боловсрол, сургалтын өргөн цар хүрээтэй үйл ажиллагаа

явуулахаас гадна олон улсын хэмжээний сургалт, семинар зохион байгуулдаг. Сургалтын хөтөлбөрийн хувьд Хууль санаачлах ба боловсруулах, Үндсэн хууль ба засаглалын систем, Мэргэшил, ур чадвар олгох, Төсвийн менежмент, Хүний нөөцийн удирдлага, Олон нийтийн харилцаа ба оролцоо гэх мэт сургалтын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх ба хөтөлбөр тус бүрээр гарын авлага гаргасан.

Уганда улсад, Парламентын сургалтын хүрээлэн энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлэх ба холбогдох хуулиар зохицуулсан бие даасан байгууллагын статустай. Парламентын гишүүд, Парламентын ажлын албаны ажилтнуудаас гадна Засгийн газрын яам, агентлагийн ажилтнуудад зориулсан сургалтын хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлдэг.

Перу улсад, “Үндсэн хууль ба Парламентын сургалтын төв” энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг бөгөөд Мэргэшүүлэх хөтөлбөр, Парламентын боловсролын гүнзгийрүүлсэн сургалт, Олон нийттэй харилцах, Судалгааны арга зүй гэх мэтийн суурь хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхээс гадна албан хаагчдын тэтгэлэгт хөтөлбөр, магистрын зэрэг олгох хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг.

Энэтхэг улсын “Парламентын судалгаа ба Ардчиллын сургалтын хүрээлэн” нь харьцангуй хүчирхэг, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн сургалтын хүрээлэнд тооцогддог. Тус хүрээлэн нь Парламентын гишүүдийн хөтөлбөр, Парламентын ажилтнуудын хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээс гадна Парламентын газар, ажлын албаны ажилтнуудын туршлага судлах судалгааны айлчлал, дадлагажих хөтөлбөр, олон улсын мэргэшүүлэх сургалтууд болон хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудын сургалт зэрэг төрөлжсөн сургалтын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг.

Чех улсын Парламентын хүрээлэн нь парламентын 2 танхимд үйлчлэх бөгөөд төлөөлөгчдийн танхим, хороод болон бусад эрх бүхий байгууллагууд, танхимын тамгын газар, сенат болон түүний тамгын газрын шинжлэх ухаан, мэдээллийн болон боловсролын шинж чанартай ажлуудыг зохион байгуулдаг. Дотоод бүтэцдээ Дүн шинжилгээ, судалгааны газар, Европын холбооны дүн шинжилгээний газар, Хүний нөөцийн чадавх бэхжүүлэх, парламентын боловсрол олгох газартай.

Япон улсад, бие даасан үйл ажиллагаа явуулдаг парламентын сургалтын албагүй²⁰¹ бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхимын Тамгын газраас нэр бүхий 13 сэдвийг хамарсан сургалтын хөтөлбөрүүдийг боловсруулсан. Японы Парламентын тухай хуульд “Парламентын гишүүдийн сургалт, судалгаанд туслах зорилгоор үндэсний парламентын номын санг тусдаа хуулиар байгуулна” гэж заасны²⁰² дагуу Японы Үндэсний парламентын номын сан /National Diet Library/-гаас парламентын гишүүдэд хууль тогтоомжийн тухай судалгаа, мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлдэг. Түүнчлэн парламентын танхимын харьяа Судалгаа, хууль тогтоомжийн лавлах товчоо /The Research and Legislative Reference Bureau/ нь хууль тогтоох судалгаа, мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлээр мэргэшсэн. Үндэсний парламентын номын сангийн өөр нэгэн гол үүрэг бол парламентын үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон мэдээллийг иргэдэд хүртээмжтэй болгож, холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажилласнаар, парламент болон ард иргэдийг холбох явдал юм. Энэ хүрээндээ нээлттэй номын сангийн үйлчилгээ болон танилцуулах аялал, сургалтууд хариуцан хэрэгжүүлдэг.²⁰³

²⁰¹ Япон улсын парламентын тухай хууль, <https://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm#ChapterXII>

²⁰² Япон улсын парламентын тухай хууль, <https://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm#ChapterXII>

²⁰³ <https://www.ndl.go.jp/en/index.html>

Парламентын сургалтын институтууд ба тэдгээрийн онцлог

Улс	Парламентаас тусдаа үйл ажиллагаа явуулдаг эсэх	Судалгаа болон мэдээлэл боловсруулах	Сургалт
Энэтхэг улс /Bureau of Parliamentary Studies and Training/	Үгүй	Тийм	Тийм
Чех улс /Parliamentary Institute/	Үгүй	Үгүй	Тийм

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ**1-Р БҮЛЭГ. ПАРЛАМЕНТЫГ ЧАДАВХЖУУЛАХ БОДЛОГО, ОЛОН УЛСЫН ЧИГ ХАНДЛАГА**

2019 онд ОУПХ (IPU) -ноос гаргасан “Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх зарчмыг практикт нэвтрүүлэх нь: парламентыг дэмжих нийтлэг зарчмууд” сэдэвт гарын авлага²⁰⁴ (тойм)

Дэлхийн улс орны парламентууд төлөөллийн чиг үүргээ үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх, хууль тогтоох үйл ажиллагаагаа боловсронгуй болгохын төлөө өмнө нь байгаагүй ихээр хүчин чармайлт гарган ажиллаж байгаа бөгөөд үүнд парламентын өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх чадавх бүрдүүлэх асуудал чухлаар тавигдаж байна. Гол концепц нь “парламентууд өөрөө өөрсдийнхөө чадавхыг бэхжүүлэх үүрэгтэй бөгөөд ингэхдээ өөрийн орныхоо боломж, давуу талыг ашиглан үр нөлөөтэй менежмент хийх шаардлагатай” хэмээх үзэл баримтлалд төвлөрч байна.

Нэг. Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх нийтлэг зарчмууд:

- 1.1 Парламент өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх чиглэлд үзэл баримтлал, хандлагаа өөрчлөх. Энэхүү ажиллагаа нь тасралтгүй процесс байх агаад парламентын хууль тогтоох, төлөөлөл хэрэгжүүлэх, хяналтын чиг үүргийг үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх үндсэн зорилгод чиглэх
- 1.2 Парламентад үзүүлж буй түншлэгч байгууллагуудын дэмжлэг туслалцаа нь парламентын өөрийн дотоод хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн байх. Парламент өөрөө хэрэгцээ шаардлагадаа нийцүүлэн стратегийн зорилго, зорилт, түүнийг хэрэгжүүлэх арга, тактикаа тодорхойлох нь илүү үр дүнтэй гэж үзэх бөгөөд түншлэгчид зөвхөн хэрэгжилтэд дэмжлэг үзүүлэх
- 1.3 Парламентад үзүүлж буй дэмжлэг нь эрэгтэй, эмэгтэй хүйсийн тэгш байдлыг хангах, тэдний хэрэгцээ, чадавхыг тэнцвэртэй хангахад чиглэгдэх
- 1.4 Институциональ бүтцийг бий болгох. Парламентын хөгжил нь хараат бус, тодорхой, итгэл даахуйц институцийн тогтолцоонд суурилсан тасралтгүй процесс байх шаардлагатай тул “хугацаатай төсөл” хэрэгжүүлэхээс илүүтэй институцийн чадавхыг бэхжүүлэхэд чиглэх. Хүний нөөцийн ур чадвар, гишүүдийн оролцоо дэмжлэгийг мэдлэг хуваалцах байдлаар дээшлүүлж институцийн ой санамжийг бүрдүүлэхэд анхаарах
- 1.5 Парламентын үйл ажиллагааны дүрэм журам, ажлын арга барил, зохион байгуулалт ил тод, гишүүдэд ойлгомжтой байхаас гадна хүртээмжтэй, шинэчлэгдэж байх шаардлагатай. Парламентын гишүүд болон парламентын ажлын алба аль аль нь өөрчлөлт шинэчлэлт хийх, шинэ арга барил нэвтрүүлэхийн төлөө байх
- 1.6 Чадавх сайжруулах гэдэг нь “чадавхыг орлуулах” гэсэн үг биш. Өөрийгөө хөгжүүлэх парламентын бодлого нь гадны дэмжлэгийн чанар, ач холбогдлыг сайжруулахад түлхэц

²⁰⁴ <https://www.ipu.org/resources/publications/reference/2020-01/putting-parliamentary-self-development-practice>

болдог. Парламент манлайллын үүргээ гүйцэтгэн тогтвортой хөгжиж байгаа үед чадавхыг орлуулах нь чадавхыг бэхжүүлэхэд саад болох, хараат байдлыг үүсгэх магадлалтай.

- 1.7 Өөрийгөө хөгжүүлэх зорилго нь парламентын дотоод хүч, уян хатан байдлыг сайжруулахаас гадна дотоод нөөц боломжоо дайчлах хүсэл эрмэлзлийг нэмэгдүүлдэг.
- 1.8 Өөрийгөө хөгжүүлэх нь парламентад гадны түншлэлийг ашиглаж илүү сайн үр дүнд хүрэх боломжийг олгодог. Өөрөөр хэлбэл, парламент өөрөө манлайлах байр суурин дээрээс харилцагч түншүүдийнхээ үүрэг ролийг сайн тодорхойлж өгснөөр парламентын хөгжилд оролцогчдын хооронд зохистой харилцаа үүснэ.
- 1.9 Үр нөлөөтэй байхын тулд парламентад гадаад түншүүдээс үзүүлж буй дэмжлэг нь тухайн парламентын стратеги болон үйл ажиллагааны тогтолцоотой уялдсан байх шаардлагатай.

Хоёр. Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх зарчмуудыг хэрэгжүүлэхэд хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх хүрээнд анхаарах асуудлууд:

2.1. Парламентаас өөрийгөө хөгжүүлэх арга барилыг нэвтрүүлж эхэлснээр парламентын удирдлагын практикт ихээхэн өөрчлөлт орохоос гадна хүний нөөцийн чадавхыг сайжруулах хэрэгцээ шаардлага нэмэгддэг.

2.2 Хүний нөөцийн чадавхыг дээшлүүлэх хүрээнд юуны өмнө өөрчлөлт шинэчлэлийг гардан хэрэгжүүлэх эрх бүхий субъектүүд буюу парламентын улс төрийн удирдлага, парламентын гишүүд, парламентын ажлын албаны ажилтнуудын энэ талаарх мэдлэг ойлголт, чадавхыг нэмэгдүүлэх нь чухал. Энэ системийн үед ажилтнуудад ажлын туршлага, мэдлэг чадвараа тогтмол шинэчилж, өөрийгөө хөгжүүлэх хандлагыг бий болгох шаардлагатай. Хүний нөөцийн чадавхыг сайжруулах нь хөрөнгө оруулалт ихээр шаардах ажиллагаа юм.

2.3. Өөрийгөө хөгжүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх хүсэл эрмэлзэлтэй, бэлтгэгдсэн боловсон хүчний нөөц бүрдүүлэх асуудал чухал. Парламентын удирдлагын менежмент, бүтэц, зохион байгуулалт өөрчлөгдсөнөөр бүтцийг шууд удирдах хүмүүсийн тоо багасах магадлалтай. Одоо ажиллаж байгаа ажилтнуудын өөрийгөө хөгжүүлэх хүсэл эрмэлзлийг дэмжихээс гадна албан хаагчдын томилгоог хийхдээ ажлын байрны шаардлагад нийцсэн, зохих ур чадвартай ажилтнуудыг сонгон шалгаруулж авдаг байх нь чухал. Түүнчлэн парламентын гишүүд, ажилтнуудад чиглэсэн тасралтгүй сургалтын системтэй байх шаардлагатай.

2.4. Парламентын хөгжлийн асуудал хариуцсан бүтцийн нэгж байгуулах ба уг нэгжээс тухайлсан ажлын байранд тавигдах шаардлага болон боловсон хүчний ур чадварын нийцлийн талаар бүрэн зураглал гаргах ёстой. Шаардлагатай бол мэргэшсэн хүний нөөцийн ажилтнаас туслалцаа авч болно.

2.5. Хөгжлийн нэгжийн ажилтнууд өөрийгөө хөгжүүлэхээс гадна өөрчлөлтийн үйл явцыг удирдах чадвартай, зөв практик хандлагатай байх ёстой. Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх нэгжийн ажилтнууд дараах хувь хүний шинж чанар болон ур чадварыг хослуулсан байх:

- ✓ Өөрчлөлтийг үнэлж, өөрчлөлтийн удирдлагыг өөрийн ажилдаа болон байгууллагын хэмжээнд нэвтрүүлэхэд тууштай ханддаг байх.
- ✓ Парламентын үйл ажиллагааны талаарх ойлголт, бусад байгууллагуудтай харилцаа холбоо хөгжүүлэх ур чадвартай, ардчилсан засаглал, эдийн засаг, нийгмийн үйл ажиллагаа, ардчиллын мөн чанар, ач холбогдлыг сайн мэддэг, "нээлттэй нийгэм"-ийн төлөөх хүсэл эрмэлзэлтэй байх
- ✓ Мэдээллийн урсгал, ажлын гүйцэтгэлийн удирдлага, /төсөл/хөтөлбөрийн зураг төсөл, стратеги төлөвлөлт, төсөв зохиох, үйл ажиллагааг үр дүнд чиглүүлэх, эрсдлийн удирдлага, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ зэрэг ажлуудын зохион байгуулалтыг сайн мэддэг, асуудал шийдвэрлэхэд шаардагдах ур чадвартай, багаар ажиллах, менежментийн болон бүтээлч ур чадвартай байх. Иймд ажилтнуудын ур чадварыг энэ чиглэлд сайжруулах зорилгоор тохиромжтой сургалтуудыг хайж олох, сургалтын хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

2.6. Ихэнх парламентууд боловсон хүчнийг сургах, ур чадвар олгох сургалтын эх сурвалжийг тодорхой хэмжээний туршлагатай, “ижил түвшний” бусад орнуудын парламентууд, парламентад дэмжлэг үзүүлэх гадны түншүүд, хамтран ажилладаг парламентын гишүүд, тусламжийн байгууллага, холбогдох мэргэжилтнүүдтэй холбоо тогтоох замаар олдог. Өөрийгөө хөгжүүлэх бүтцийн хөгжлийн эхний үе шатанд парламентын дотоод чадавхыг хөгжүүлж байх үед эдгээр нийтлэг зарчмуудыг хэрэгжүүлсэн зохих туршлагатай, тууштай ажиллах гадны түншүүдийн тусалцаа шаардлагатай бөгөөд энэ нь гарч болзошгүй үр дагавар, шаардлагуудыг тодорхой болгох, анхны сургалтыг дэмжин явуулахад онцгой тустай байж болно.

2.7. Парламентын өөрийгөө хөгжүүлэх зарчмуудыг хэрэгжүүлэхэд ажлын туршлагатай, зөв хандлагатай, зохих ур чадвартай хүний нөөц бол үнэ цэнэтэй капитал юм. Гадны түншүүд боловсон хүчний хомсдолд байгаа парламентаас чадвартай ажилтнуудыг нь татаж авах ёсгүй.

2.8. Парламентын ажилтнуудын цалин хөлсийг бодитой тогтоох шаардлагатай. Парламент болон Засгийн газрын ажилтнуудын цалин хөлсийг засаглалын эрх мэдлийн ялгаатай байдлыг харгалзан зохистой тогтоох, парламентад өндөр ур чадвартай тохирсон ажилтныг авч үлдэх, цаашид тогтвортой ажиллуулах ач холбогдлыг харгалзан цалин хөлсийг хангалттай түвшинд тогтоох шаардлагатай.

Парламентын хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх асуудлын төлөв байдлаас үзэхэд сүүлийн жилүүдэд өндөр хөгжилтэй орнуудаас гадна хөгжиж байгаа орнуудад энэ асуудалд ихээхэн анхаарал тавьж, парламентын гишүүд болон парламентын ажлын албаны ажилтнууд, түүнчлэн олон нийтэд парламентын боловсрол олгох асуудлыг хариуцсан нэгжийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгож улмаар институцийн хэмжээнд бэхжүүлэх хандлагатай байгаа нь харагдаж байна. Тухайлбал, 2017 онд Кени улсын парламентын Сургалт-судалгааны институтээс Канадын McGill-ийн их сургууль, АНУ-ын хөгжлийн хөтөлбөр, Европын парламентын Африкийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэгтэй хамтран Дэлхийн парламентын 2 дахь удаагийн симпозиумыг зохион байгуулсан байна. Уг симпозиумаар парламентын гишүүд болон парламентын ажлын албаны ажилтнуудын чадавхыг сайжруулах практик үйл ажиллагаа, парламентын сургалт-судалгааны институтийг бэхжүүлэх асуудлыг хэлэлцэн **“21-р зуунд ардчилал болон парламентын практикийг сайжруулахад Парламентын сургалтын институт (Parliamentary Training Institute, PTI)-ийн чадавхыг ашиглах нь”** сэдэвт гарын авлагыг эмхэтгэн гаргасан байна. Гарын авлага хэлбэрээр гаргасан энэхүү судалгааны тайлан нь парламентын сургалтын бодлого, хөтөлбөр, практик үйл ажиллагаанд ашиглагдах боломжтой. Энэхүү симпозиумд Энэтхэг, Уганда, Танзани, Зимбабве, болон Канадын Маккэйлийн их сургууль, АНУXX (USAID) оролцсон.²⁰⁵

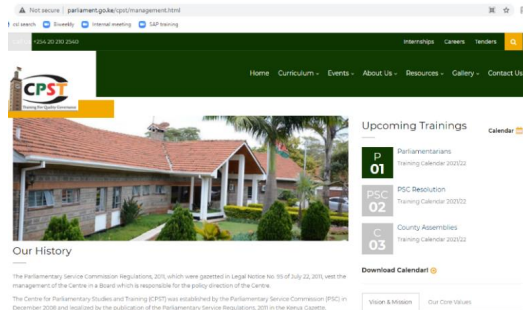
UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

²⁰⁵ <http://www.parliament.go.ke/cpst/assets/pdf/Second%20Annual%20Global%20Symposium%20on%20ptis.pdf>

2-Р БҮЛЭГ. БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

КЕНИ УЛС

БНКУ-ын Парламентын боловсрол, сургалтын хүрээлэн нь Парламентын үйл ажиллагааны комисс (Parliamentary Service Commission)-ын зүгээс 2008 онд нэгж байгууллагын статустай байгуулагдсан бөгөөд 2009 оноос зөвхөн парламентын гишүүдэд бус, парламентын үйл

ажиллагааны тухай илүү их мэдлэг олохыг хүссэн хүн бүрд нээлттэй байхаар цар хүрээгээ тэлж, цаашлаад Африк болон бусад тивүүдийн улсуудын парламентуудтай нягт холбоотой ажиллаж эхэлжээ.²⁰⁶

Одоогоор тус хүрээлэн нь парламентын гишүүд болон орон нутгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал (ИТХ)-ын гишүүдийн чадавхыг дээшлүүлэх сургалтын үйл ажиллагаа явуулахад төвлөрөн ажиллаж байна.

Хүрээлэнгийн дотоод зохион байгуулалт

Үйл ажиллагаа, дотоод хэрэг хариуцсан хэлтэс болон Сургалтын хөтөлбөр, судалгаа хариуцсан хэлтэс хэмээх хоёр нэгж хэсгээс бүрдэнэ. Нэгж тус бүр хариуцсан захиралтай байх ба захирлууд Сургалтын хүрээлэнгийн ерөнхий захирлын удирдлага дор ажиллана. Хүрээлэн мөн үйл ажиллагааны хэтийн төлөвлөгөөг батлах Удирдах зөвлөлтэй байна.

Хүрээлэнгийн дотоод зохион байгуулалтын схем

Хүрээлэнгийн стратеги төлөвлөгөө

Сургалтын хүрээлэн нь жил бүрийн ажлын төлөвлөгөөнөөс гадна 5 жилийн хугацаатай богино хугацааны стратеги төлөвлөгөө болон 10 жилийн хугацаатай урт хугацааны стратеги төлөвлөгөөнүүд боловсруулан тэдгээрийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж байна.²⁰⁷

Одоогоор 2018-2022 оны стратеги төлөвлөгөө хэрэгжиж байгаа ба тус стратеги төлөвлөгөө нь өмнөх төлөвлөгөөнүүдийн биелэлтийн дүгнэлт болон төлөвлөгөөний жилүүдэд байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл, ерөнхий зорилт, үйл ажиллагаанд тулгарч болох эрсдэл, сорилууд,

²⁰⁶ <http://www.parliament.go.ke/cpst/management.html>

²⁰⁷ <http://www.parliament.go.ke/cpst/strategy.html>

түүнийг даван туулах нөөц боломжийн үнэлгээ гэх мэтийг нарийн тусган, тэдгээртэй уялдсан стратеги төлөвлөгөөнүүдийг багтаасан байна.²⁰⁸

Сургалтын хөтөлбөр

Тус хүрээлэн нь сургалтын хөтөлбөрийг жилээр баталдаг²⁰⁹ ба сэдэв тус бүр гарын авлагатай байна. Сургалтын хөтөлбөр нь 6 ерөнхий сэдвээс бүрдэнэ.²¹⁰ Тэдгээр нь:

1. Хууль санаачлах, боловсруулах

Парламентын гишүүд болон хууль боловсруулах үйл явцад оролцоотой албан хаагчдын мэргэжлийн чадавхыг дээшлүүлнэ.

2. Үндсэн Хууль ба Засаглалын систем

Парламентын гишүүдэд Үндсэн Хуулийн нарийн мэдлэг олгож, гишүүдийн эрх, үүргийн талаар системчилсэн ойлголт өгнө.

3. Ерөнхий мэдлэг, чадварын сургалтууд

Гишүүд болон албан хаагчдад мэдээлэл технологи, хувь хүний болон дипломат ёсны соёл, ёс зүйн дүрмүүд, зөрчлийн менежмент, жендерийн мэдрэмж гэх мэт ажил үүргээ гүйцэтгэхэд зайлшгүй шаардлагатай мэдлэг, чадваруудыг олгоно.

4. Төсвийн менежмент

Гишүүд болон албан хаагчдад төсөв, санхүү, худалдан авалт болон дотоод аудитын тухай мэдлэг олгоно.

5. Хүний нөөцийн менежмент

Гишүүд болон албан хаагчдад хүний нөөц бүрдүүлэх, албан хаагчдын хөгжил, нийгмийн халамж, эрүүл мэнд зэрэг олон талт асуудлуудын менежментийн талаар ойлголт өгнө.

6. Олон нийтийн харилцаа ба оролцоо

Гишүүд болон албан хаагчдад судалгаа хийх, олон нийт болон хэвлэл мэдээлэлтэй хэрхэн харилцах талаар мэдлэг олгоно.

БҮГД НАЙРАМДАХ УГАНДА УЛС

Хүрээлэнгийн танилцуулга

Ребекка Алитлава Кадагагийн нэрэмжит Парламентын сургалтын хүрээлэн (Rebecca Alitwala Kadaga Institute of Parliamentary Studies) нь 2014 онд Парламентын үйл ажиллагаа хариуцсан комиссын мэдэл дор байгуулагдсан²¹¹ бөгөөд тэр цагаас эхлэн парламентын гишүүд, албан хаагчдаар зогсохгүй яамд, Засгийн газрын агентлагуудын ажилчдын ур чадварыг дээшлүүлэх цөм хүчин болжээ. 2017 онд хүрээлэн хагас бие даасан статустай болсон ба байгууллагын төсвөө хүрээлэн өөрөө хамаарч эхлэв. Бие даасан төсвийн зохицуулалтаас үүдэлтэй эрх зүйн асуудлуудыг цэгцлэхээр 2020 онд *Парламентын сургалтын хүрээлэнгийн тухай акт*²¹²-ыг батлан хүрээлэнгийн статусыг бэхжүүлжээ.

Парламентын сургалтын хүрээлэн нь дараах зорилтуудыг эрхэмлэн ажиллана:

1. Парламентын гишүүд, парламентын үйл ажиллагаа хариуцсан комиссын албан хаагчид, бусад хууль тогтоогч байгууллагуудын нийт албан хаагчдын мэдлэг, чадвар, туршлагыг хөгжүүлэх хөшүүрэг болох
2. Хууль тогтоогч байгууллагуудын үйл ажиллагааны үр өгөөжтэй байдлыг дээшлүүлэхэд оролцсоноор ардчилсан засаглалын эрхэм чанарыг хадгалах
3. Парламентын мэдлэгийн санг чандлан сахих, өвлүүлэх

²⁰⁸ <http://www.parliament.go.ke/cpst/assets/pdf/CPST%20Strategic%20Plan%202018-2022%20Revised.pdf>

²⁰⁹ <http://www.parliament.go.ke/cpst/assets/pdf/Calendar%20Planner%202021-22.pdf>

²¹⁰ <http://www.parliament.go.ke/cpst/curriculum.html>

²¹¹ <http://www.rakips.go.ug/article/history-rakips>

²¹² <https://www.parliament.go.ug/cmisis/views/84a6b42e-903a-4cbe-843c-4d98086ad896%253B1.0>

4. Бие даасан болон бусад ижил чиг үүрэг бүхий байгууллагуудтай хамтран парламентын гүнзгийрүүлсэн сургалт, судалгааны үйл ажиллагаа явуулах
5. Төсөвт тусгагдаагүй үйл ажиллагааны биелэлтийг гүйцээхэд хүрээлэнгийн гадаад нөөц, боломжийг эрж хайх, ашиглах

Хүрээлэнгийн дотоод зохион байгуулалт

Хүрээлэнгийн дотоод зохион байгуулалт Удирдах зөвлөл ба Гүйцэтгэх болон Орлогч захирлаар удирдуулсан техникийн багаас бүрдэнэ. Удирдах зөвлөл долоон (7) хүний бүрэлдэхүүнтэй байх ба хүрээлэнгийн ерөнхий удирдлага, зохион байгуулалтыг хариуцан ажиллана. Гэвч тус хүрээлэнгийн голлох стратегийн чиглэлийг тодорхойлогч нь Парламентын үйл ажиллагаа хариуцсан комисс хэвээр байна.²¹³

Хүрээлэнгийн дотоод зохион байгуулалтын схем

Хүрээлэнгийн үйл ажиллагааны цар хүрээ

Ребекка Апитлава Кадагагийн нэрэмжит Парламентын сургалтын хүрээлэн нь дараах үйл ажиллагааг явуулах үүрэгтэй.²¹⁴

1. Парламентын гишүүд болон комиссын албан хаагчдыг чадавхжуулах сургалт зохион байгуулах;
2. Парламентын гишүүд болон комиссын албан хаагчдын танилцуулах уулзалт зохион байгуулах;
3. Орон нутгийн захиргааны удирдах албан тушаалтнуудын парламентын үйл ажиллагаа орон нутгийн захиргааны үйл ажиллагаатай хэрхэн уялдах талаарх ойлголтыг бэхжүүлэх сургалт, семинар зохион байгуулах;
4. Парламентын гишүүд болон комиссын албан хаагчдад бүс нутгийн парламентууд болон тэдгээрийн үйл ажиллагааны талаар мэдлэг олгох сургалт зохион байгуулах
5. Засгийн газрын яамд, агентлагуудын албан хаагчдын парламентын үйл ажиллагааны тадаарх мэдлэгийг бэхжүүлэх сургалт, семинар зохион байгуулах;
6. Судалгааны сэдэв болон сургалтын хөтөлбөр боловсруулах;
7. БНУУ-ын парламент болон бусад орны парламентуудын сургалтын үйл ажиллагааны хамтын ажиллагааг дээшлүүлэх.

Сургалт ба хүрээлэнгээс зохион байгуулж буй бусад үйл ажиллагаануудын явцын тайлангууд нийтэд нээлттэй хэлбэрээр хүрээлэнгийн цахим хуудсанд байршсан байна.²¹⁵

²¹³ <http://www.rakips.go.ug/page/functions-board>

²¹⁴ <http://www.rakips.go.ug/page/what-rakips-does>

²¹⁵ <http://www.rakips.go.ug/ips-reports>

Сургалтын хөтөлбөр

Парламентын сургалтын хүрээлэн нь дараах ерөнхий сэдвүүдийн хүрээнд сургалт зохион байгуулна.²¹⁶

- Үндсэн хуулийн засаглал
- Хууль боловсруулах, батлах үйл явц
- Олон намт системийн эрх зүй, эрх зүйн хариуцлага болон хөгжлийн гарц
- Үндэсний, бүс нутгийн ба олон улсын хөгжлийн цогц төлөвлөлт
- Олон нийтийн төсвийн менежмент
- Ерөнхий чадвар дээшлүүлэх сургалтууд
 - Нийгмийн ерөнхий асуудлууд
 - Манлайлах ур чадварын сургалтууд

БҮГД НАЙРАМДАХ ПЕРУ УЛС

Хүрээлэнгийн танилцуулга:

Бүгд Найрамдах Перу Улсын Үндсэн хууль, парламентын сургалтын төв (The Centre of Constitutional and Parliamentary Studies) нь парламентын гишүүд, албан хаагчид болон туслах ажилчдын чадавхыг дээшлүүлэх зорилгоор Ерөнхий нарийн бичгийн даргын удирдлага дор байгуулагдсан нэгж хэсэг юм.²¹⁷

Төвийн сургалтын үйл ажиллагаа нь танхимын болон цахим сургалт, лекц, семинар, дадлага гэх мэт олон хэлбэрээр зохион байгуулагддагаараа давуу талтай бөгөөд дараах хэлбэрийн сургалт, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлнэ:

1. Мэргэшүүлэх сургалт
 - Лекц болон багийн дадлага
 - Цахим сургалт
 - Олон улсын семинар хэлбэрээр явагдана.
2. Парламентын боловсролын гүнзгийрүүлсэн хөтөлбөр
 - Албан хаагчдад тэтгэлэг олгох
 - Парламент ба ардчилал судлалын магистрын зэрэг олгох хөтөлбөрт хамруулна.
3. Олон нийттэй харилцах, хэвлэл мэдээллийн үйл ажиллагаа
 - Хууль боловсруулах үйл явцын тухай ном, хэвлэлийн материал бэлтгэх
4. Судалгааны боловсрол олгох хөтөлбөр
 - Академик судалгаа хийх чадвар дээшлүүлэх сургалт

Сургалтын голлох хөтөлбөрүүд:

- Парламентын эрх зүй, хууль боловсруулах үйл явц
- Үндсэн хууль, түүнийг батлах үйл явц
- Улс төр судлал, голлох онолууд
- Сонгуулийн тогтолцоо, улс төрийн төлөөллийн тогтолцоо, улс төрийн намууд
- Нийгмийн бодлого
- Социологи
- Захиргааны хууль
- Олон улсын эрх зүй, Хүний эрх, хүмүүнлэгийн үйл ажиллагааны эрх зүй
- Эдийн засаг, түүх судлал, бусад парламентын үйл ажиллагаатай холбогдох салбарууд

²¹⁶ <http://www.rakips.go.ug/page/capacity-building-thematic-areas>

²¹⁷ <https://www.congreso.gob.pe/eng/organization/om/ccep/>

БҮГД НАЙРАМДАХ ЭНЭТХЭГ УЛС

Энэтхэгийн парламент нь хууль тогтоох дээд байгууллага юм. Энэ нь Энэтхэгийн Ерөнхийлөгч ба Ражя Сабха (Муж улсын зөвлөл) ба Лок Сабха (Ард түмний танхим) гэсэн хоёр танхимаас бүрддэг, хоёр танхимтай хууль тогтоох байгууллага юм.

Ард түмний танхимын /Лок Сабха/ хэрэг эрхлэх газрын дэргэдэх Парламентын Ардчиллын Судалгаа, Сургалтын Хүрээлэн /Parliamentary Research and Training Institute for Democracies/²¹⁸ нь Энэтхэгийн парламентын сургалтын үйл ажиллагааг явуулдаг. Парламентын Ардчиллын Судалгаа, Сургалтын Хүрээлэн нь 1976 оны 01-р сарын 01-ний өдөр парламентын гишүүд, парламентын ажилтнууд болон бусад хүмүүст парламентын байгууллагуудын янз бүрийн чиглэлээр системтэй сургалт явуулах боломжийг олгох зорилгоор байгуулагдсан. Тус байгууллага нь дараах үйл ажиллагаа хөтөлбөрүүдийг зохион байгуулдаг.

Парламентын гишүүд/ хууль тогтоогчдод зориулсан хөтөлбөрүүд

- Парламентын гишүүд, хууль тогтоогчдод зориулсан чиг баримжаа олгох хөтөлбөр, лекц, семинар /Orientation Programmes for MPs / MLAs/
- Парламентын гишүүдэд зориулсан цуврал лекц /Lecture Series for MPs/
- Парламентын сэдэвт дугуй ширээний ярилцлага /Round Table Discussions/
- Проф. Хирен Мукержийн дурсгалын жил бүр зохион байгуулагддаг парламентын лекц /Prof. Hiren Mukerjee Memorial Annual Parliamentary Lecture/

Гадаадын парламентын гишүүд болон төрийн хууль тогтоох байгууллагад ажиллагсдад зориулсан сургалт болон айлчлалууд

- Гадаадын парламентын гишүүд, ажилтнуудын сургалт, судалгааны айлчлал/аялал /Training, Attachment and Study Visits/tours of Presiding Officers, members and officers of foreign Parliaments/
- Гадаадын парламентын албан тушаалтнуудад зориулсан жил бүр зохион байгуулдаг олон улсын сургалтын хөтөлбөрүүд /International Training Programmes, held annually, for foreign parliamentary officials, viz./
- Парламентын дадлагын хөтөлбөр, хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах олон улсын сургалтын хөтөлбөр /Parliamentary Internship Programme and International Training Programme in Legislative Drafting/

Хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудад зориулсан хөтөлбөрүүд

- Парламентын хэвлэлийн хэлтэст итгэмжлэгдсэн хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудад зориулсан чиг баримжаа олгох хөтөлбөр, семинар /Orientation Programmes and Seminars for Media Personnel accredited to the Press Galleries of Parliament/

Парламентын байгууллагад ажилладаг бусад албан хаагчдад зориулсан сургалт

- Парламентын болон төрийн хууль тогтоох байгууллагын Тамгын газрын ажилтнуудад зориулсан сургалтын хөтөлбөрүүд /Training Programmes for Parliamentary and State Legislature Secretariat Officials/
- Бүх Энэтхэгийн засгийн газрын үйлчилгээний болон дунд шатны ажилтнуудад зориулсан талархлын курс /Appreciation Courses for Probationers of All India and Central Services and other Government Officials/
- Төрийн албан хаагчид, эрдэмтэн судлаачид, эрдэмтэд, оюутнууд болон бусад хүмүүст зориулсан судалгааны айлчлал /Study Visits for Government officers, academics, scholars, students and others/
- Энэтхэгийн парламентын ажилтнуудыг гадаадын парламент, сургалтын байгууллагуудад сургах, судалгааны аялал хийх боломжоор хангах /Training,

²¹⁸ <http://bpst.nic.in/>

attachment and study tour opportunities for parliamentary officials from India to foreign Parliaments and training institutions/

Энэтхэгийн Парламентын сургалт, судалгааны товчоо (BPST) нь 1976 онд Лок Сабха /Lok Sabha/ Нарийн бичгийн даргын удирдлага дор байгуулагдсан бөгөөд товчоо нь судалгааны ажил гүйцэтгэхээс гадна Парламентын гишүүд болон ажлын албаны ажилтнуудад хууль тогтоогчийн үйл ажиллагаанд туслалцаа үзүүлэх ажлын хүрээнд тодорхой чиглэлээр сургалт явуулдаг.

Энэхүү товчоо нь Парламентын гишүүд болон Парламентын албаны ажилтнууд, Засгийн газрын дунд шатны ажилтнууд болон бусад төрийн байгууллагын албан хаагчдад сургалт явуулна. Мөн түүнчлэн товчоо нь Парламентын албан хаагчдад зориулсан Парламентын дадлагажигч хөтөлбөр, Хууль тогтоох, боловсруулах талаар хоёр удаагийн олон улсын сургалтын хөтөлбөрийг зохион байгуулдаг.

Үүнээс гадна хууль тогтоогчид, төрийн албан хаагчид, салбар бүрийн эрдэмтэн судлаачид, оюутнуудад богино хугацааны сургалтыг зохион байгуулдаг. Үүнээс Парламентын гишүүдэд зориулсан сургалтуудыг дараах чиглэлээр зохион байгуулдаг.

1/ Парламентын шинэ гишүүдэд зориулсан анхан шатны сургалт: Энэтхэг улсын хувьд Парламентад шинээр сонгогдсон гишүүдэд хийх анхан шатны сургалтыг зохион байгуулах нь “Парламентын сургалт, судалгааны товчоо”-ны үйл ажиллагаанд хамаарна.

Сургалтын хөтөлбөр тус бүр 2-3 хоног үргэлжилнэ.

Энэхүү хөтөлбөрт Парламентын үндсэн үүрэг, Парламент болон мужийн хууль тогтоох байгууллага нь төлөөллийн байгууллага болохын хувьд ямар эрх, үүрэгтэйгээр ажиллах тухай, Үндсэн хуулийн байр суурь, парламентын гишүүний ёс жаяг, үйл ажиллагаанд мөрдөх дүрэм, журам зэрэг шинээр сонгогдсон парламентын гишүүний үйл ажиллагаанд шаардлагатай мэдээллийг илүү өргөн хүрээтэйгээр багтаасан байдаг.

Хэлэлцүүлэгт Засгийн газрын сайд, парламентад өмнө байсан туршлагатай парламентч болон Парламентын ажлын албаны ажилтан зэрэг хүмүүстэй хэлэлцүүлэг хэлбэрээр зохион байгуулна.

2/ Парламентын гишүүдэд хийх сургалт, семинар: Парламентад сонгогдсон гишүүдийг идэвхжүүлэхийн тулд товчооноос төрөл бүрийн ач холбогдол бүхий сэдвийн хүрээнд богино хугацааны семинар, мэргэжлийн сургалтыг зохион байгуулна.

Энэ сургалт нь хууль тогтоогчдод үндэсний болон олон улсын хүрээнд улс төр, эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн асуудлаар өргөн хүрээтэй, гүнзгий мэдлэг олж авахад нь туслах зорилгоор зохион байгуулагдана.

3/ Компьютерийн мэдлэг олгох хөтөлбөр:

Компьютерийн мэдлэг олгох хөтөлбөр Лок Сабха-ын албан тушаалтан болон гишүүний ажлын албаны ажилтан, туслахуудад чиглэн зохион байгуулагдсан байна.

4/ Парламентын гадаад сургалтын хөтөлбөр:

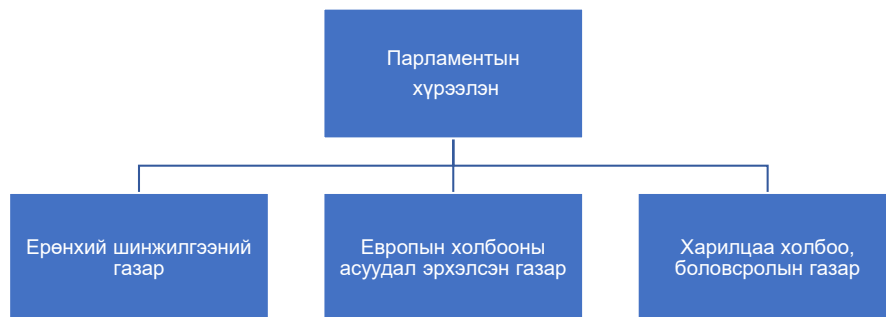
Товчоо нь жилд хоёр удаа олон улсын сургалтын хөтөлбөрийг зохион байгуулдаг. Энэхүү сургалтын хөтөлбөр нь Парламентын албан хаагчдад зориулсан парламентын дадлагажигч хөтөлбөр болон хууль тогтоох, боловсруулах талаар олон улсын сургалтын хөтөлбөрийг зохион байгуулдаг.

Энэ сургалтын хөтөлбөрт оролцогчид нь Энэтхэгийн Техник, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа (ИТЕС), Тусгай Хамтын нөхөрлөлийн орнуудын Африкт үзүүлэх тусламж (SCAAP) хүрээн дэх улс орнууд хамрагдсан байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ ЧЕХ УЛС

Парламентын хүрээлэн (Parliamentary Institute) нь төлөөлөгчдийн танхим, хороод болон бусад эрх бүхий байгууллагууд, танхимын тамгын газар, сенат болон түүний тамгын газрын шинжлэх ухаан, мэдээллийн болон боловсролын шинж чанартай ажлуудыг зохион байгуулдаг.

Байгууллагын бүтэц

Тус хүрээлэн нь гурван газарт хуваагдах бөгөөд тус бүр нь тодорхой зорилготой байдаг.

Ерөнхий шинжилгээний газар нь сенаторуудын хүсэлтийг голчлон авч үзэж, гадаад харилцааны чиглэлээр ерөнхий дүн шинжилгээ хийдэг.

Европын холбооны асуудал эрхэлсэн газар нь төлөөлөгчдийн танхимын европын асуудал эрхэлсэн хорооны шинжээчдийн үүрэг гүйцэтгэдэг. Тус хэлтэс нь ЕХ-ноос ирж буй болон ЕХ-той ямар нэгэн холбоотой баримт бичгийн мэдээллийн санг боловсруулж, хадгалдаг.

Харилцаа холбоо, боловсролын газар нь олон нийтэд үйлчилгээ үзүүлж, төлөөлөгчдийн танхимын мэдээллийн төвийг ажиллуулдаг байна. Эдгээр хэлтсүүд хоорондоо нягт хамтран ажилладаг бөгөөд парламентын гишүүд эсвэл олон нийтэд зориулсан семинар зохион байгуулдаг.²¹⁹

Сургалтын агуулга

Мөн тус хүрээлэн нь Төлөөлөгчдийн танхим болон түүний Тамгын газрын ажилтнуудад зориулсан сургалтын төв болж, семинар, танилцах айлчлалуудыг зохион байгуулдаг ба сенатчид болон сенатын албанд ижил үйлчилгээ үзүүлдэг. Семинар, судалгааны айлчлалыг ихэвчлэн өөрийн санаачилгаар эсвэл холбогдох байгууллагын хүсэлтээр хийдэг. Парламент дахь аливаа дор хаяж дөрвөн гишүүний хүсэлтээр эсвэл парламентын хороодын хүсэлтээр сургалт, судалгааны ажлыг бэлтгэдэг байна. Семинар, танилцах айлчлалыг хоёр том хэсэг болгон зохион байгуулдаг.

Нэгдүгээрт, парламентын тогтолцоо, парламентын үйл ажиллагаа, парламентын гишүүний статусын асуудал, хууль боловсруулах дэгийн журмын асуудлыг хөнддөг.

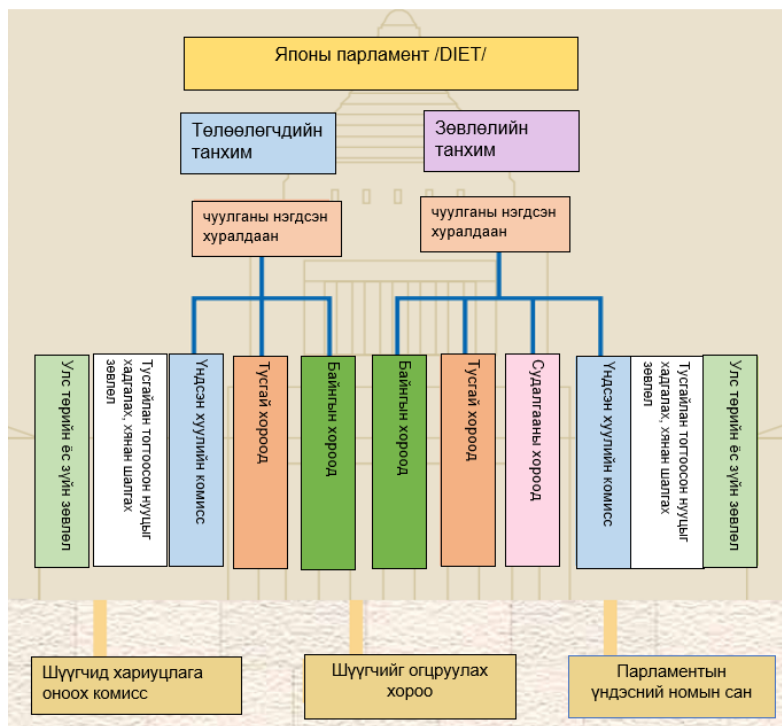
Хоёр дахь хэсэг нь Европын Холбооны тухай юм. Тус хүрээлэн нь Европын интеграцлалын ерөнхий сэдвүүдээр семинар зохион байгуулдаг. Үүнд: түүх, институц, хууль тогтоох үйл явц, тэр ч байтугай ЕХ-ны хууль эрх зүйн талаар сургалт семинар зохион байгуулдаг. Семинар, танилцах айлчлалыг ихэвчлэн тус хүрээлэнгийн ажилтнууд зохион байгуулдаг. Ажилтны заах боломжгүй сэдвийг сонирхож байгаа тохиолдолд холбогдох чиглэлээр хөндлөнгийн зөвлөхийг урих боломжтой.²²⁰

²¹⁹ <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110954098.67/html>

²²⁰ <https://public.psp.cz/en/sqw/hp.sqw?k=40>

ЯПОН УЛС

Японы парламент нь Төлөөлөгчдийн танхим, Зөвлөлийн танхим гэсэн хоёр танхимаас бүрддэг. Танхим бүр нь бүх ард түмнээс сонгогдсон гишүүдээс бүрддэг. Танхим бүр чуулганы хуралдаан, хороодтой ба Үндсэн хуулийн комисс, Нууцыг хянан шалгах зөвлөл, Улс төрийн ёс зүйн зөвлөлдөх зөвлөлтэй.

Тусдаа үйл ажиллагаа явуулдаг парламентын сургалтын албагүй²²¹ бөгөөд Төлөөлөгчдийн танхимын тамгын газраас Японы парламент байгуулагдсаны 130 жилийн ойд зориулан англи хэл дээр тусгай сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулсан. Хөтөлбөр нь Японы парламентын тогтолцооны үндэс, хууль тогтоох журам, бодлогын асуудал гэх мэтийг хамарсан ба Ковидын нөхцөл байдалтай уялдуулан цахим хэлбэрээр сургалтыг зохион байгуулсан байна.²²²

Уг “Парламент судлалын хөтөлбөр” нэртэй сургалтын хөтөлбөрийн агуулга нь:

Англи хэл дээрх парламентын танилцуулах аялал

- (1) Үндэсний парламентын үндэс
- (2) Чуулганы нэгдсэн хуралдаан болон хууль тогтоох ажиллагаа
- (3) Хороодын тогтолцооны товч танилцуулга
- (4) Чуулганы нэгдсэн хуралдаан -хуулийн төслүүдийг хэлэлцэх асуудал
- (5) Хууль тогтоох журам - өргөн мэдүүлэхээс батлах хүртэл
- (6) Хороодын хянан шалгах ажиллагаа
- (7) Төлөөлөгчдийн танхимын Төсвийн хороонд төсвийг хэлэлцэх үйл явц
- (8) Хороодын тогтолцооны түүх
- (9) Японы парламентын тогтолцооны түүх 1-р хэсэг
- (10) Японы парламентын тогтолцооны түүх 2-р хэсэг

²²¹ Япон улсын парламентын тухай хууль, <https://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm#ChapterXII>

²²² https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_english/nsf/html/statics/english/parliamentary.html

- (11) Японы парламентын тогтолцооны түүх 3-р хэсэг
- (12) Яагаад Японы парламентыг DIET гэж нэрлэдэг вэ?
- (13) Усны байгууламж ба метро²²³

Харин Японы парламентын тухай хуулийн 130-р зүйлд заасны дагуу “Парламентын гишүүдийн сургалт, судалгаанд туслах зорилгоор үндэсний парламентын номын санг тусдаа хуулиар байгуулна” гэж заасан.²²⁴ Үндэсний парламентын номын сангийн тухай хуульд Японы үндэсний парламентын номын сангийн /National Diet Library/ үндсэн зорилгыг парламентын гишүүдийн үйл ажиллагааг бодит мэдээлэл, хэвлэлээр хангахад туслах явдал хэмээн хуульчилсан.²²⁵ Номын сангийн парламентын гишүүдэд үзүүлж буй гол үйлчилгээ нь “хууль тогтоомжийн тухай судалгаа, мэдээллийн үйлчилгээ” болон “номын сангийн материалыг эзэлдүүлэх, хуулбарлах үйлчилгээ” юм. Мөн парламентын танхимын харьяа Судалгаа, хууль тогтоомжийн лавлах товчоо /The Research and Legislative Reference Bureau/ нь хууль тогтоох судалгаа, мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлээр мэргэшсэн.

Үндэсний парламентын номын сангийн өөр нэгэн гол үүрэг бол парламентын үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон мэдээллийг иргэдэд хүртээмжтэй болгож, холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажилласнаар, парламент болон ард иргэдийг холбох явдал юм. Уг зорилгын хүрээнд нээлттэй номын сангийн үйлчилгээ болон танилцуулах аялал, сургалтууд багтдаг.²²⁶

АВСТРАЛИ УЛС

Австралийн Парламентын номын сан²²⁷

Парламентын Номын сан анх 1901 онд Мэлбурн хотноо Австралийн парламенттай нэгэн зэрэг байгуулагдсан түүхтэй. Тус улсын Парламентын номын сан нь 1960 он хүртэл Тамгын газартайгаа нэг удирдлага, зохион байгуулалттайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж байсан ба харин 1962 оноос Австралийн Үндэсний номын сантай хамтарч үйл ажиллагаа явуулжээ. Гэвч тун удалгүй бие даасан Парламентын номын сан болжээ. Ингээд 1999 онд парламентын номын сангийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тогтоосон *“Парламентын үйлчилгээний тухай”* хууль батлагдсан.

Австралийн парламентын судалгааны алба нь номын сантайгаа нэгдмэл бүтэцтэй байна. Парламентын номын сан нь үндсэн хоёр хэсэгтэй. Үүнд:

- Судалгаа, шинжилгээ;
- Мэдээлэл, сурталчилгаа.

Хуулийн дагуу парламентын номын сан нь:

- Цаг хугацаанд нь, нууцлалын өндөр зэрэглэлтэйгээр баримт материалын лавлагаа, мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх;
- Парламентын гишүүд, сенаторуудын хүсэлтийн дагуу мэдээлэл судалгааны үйлчилгээ үзүүлэх;
- Өндөр хэмжээний стандарт мөрдөж ажиллах;
- Үйлчлүүлэгчдэд тэгш эрхийн зарчмаар үйлчлэх;
- Сенатын гишүүдийн оролцох асуулт, хариултын арга хэмжээний /Question time/ хүрээнд хөтөлбөр боловсруулж, мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх;
- Гишүүдийн сонгогчидтойгоо уулзах уулзалтанд зориулсан мэдээллийг тэдний хүсэлтээр бэлтгэх үүрэгтэй.

²²³ <https://www.youtube.com/watch?v=d2vzf6BOquc>

²²⁴ Япон улсын парламентын тухай хууль, <https://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm#ChapterXII>

²²⁵ Үндэсний парламентын номын сангийн тухай хууль, <https://www.ndl.go.jp/en/aboutus/laws.html>

²²⁶ <https://www.ndl.go.jp/en/index.html>

²²⁷ *Дэлхийн улс орнуудын парламентын ажлын алба. УБ., 2012 он, 46 дахь тал.*

Номын сан болон судалгааны албанаас үзүүлэх бүтээгдэхүүн үйлчилгээ:

- Шинжээчийн дүгнэлт;
- Бичгэн болон аман зөвлөмж;
- Баримт, тоон болон статистик мэдээлэл;
- Судалгааны зөвлөмж болон хэвлэл мэдээллийн анализ;
- Хуулийн төслийн тайлбар, үндэслэл;
- Сургалт, семинар, хэлэлцүүлэг, лекц, яриа;
- Сэтгүүлийн нийтлэл, өгүүлэл, ном, мэдээллийн сан;

Хэвлэл мэдээллийн (сонин, радио, телевизийн нэвтрүүлгийн бичлэг, CD гэх мэт) бүтээгдэхүүн зэрэг байдаг.

Австралийн Номын сангаас ажилтнуудад зориулсан мэргэжлийн хөгжлийг дэмжих сургалтын олон төрөл сонголт байдаг. Үүнд:

- Мэргэжлийн хөгжлийн хөтөлбөр
- Мэргэжил дээшлүүлэх богино хугацааны сургалт
- Судалгааны аргачлал, арга зүй
- Дотоод нэгжийн сургалт

Мэргэжлийн хөгжлийн хөтөлбөр нь Мэргэжлийн Хөгжлийн Хөтөлбөрийн (PDP) нэг хэсэг болох MaPS нь MOP(S) хуулийн бүх ажилтнуудад зориулсан өргөн хүрээний сургалттай. Мэргэжлийн хөгжлийн хөтөлбөрийн MOP(S) хуулийн бүх ажилтны ур чадвар, мэдлэгийг мэргэжлийн болон хувь хүний хувьд сайжруулах, хөгжүүлэх зорилготой юм. Та ажиллаж буй парламентын гишүүнтэйгээ суралцах, хөгжүүлэх хэрэгцээгээ ярилцах хэрэгтэй.

Бүх үргэлжилж буй болон үргэлжилдэггүй MOP(S) ажилчид MOP(S) Learning-д анхдагч хандах эрхтэй. Энгийн ажилчид MOP(S) Сургалтын цахим шуудангаар нэвтрэх хүсэлт гаргах шаардлагатай. Та MOP(S) Learning нэвтрэх хуудаснаас онлайнаар нууц үгээ шинэчлэх боломжтой.

Австрали улсад парламентын (ерөнхий сонгууль) сонгуулийн үр дүнд шинээр бүрэлдэн бий болсон Төлөөлөгчдийн Танхимын гишүүдэд зориулан “*Orientation Day*” нэртэйгээр Чиглүүлэх семинар зохион байгуулдаг.

Австрали улс нь парламентын шинэ гишүүдэд дэмжлэг үзүүлэх, хөгжүүлэх арвин туршлагатай орон юм. Австралийн Төлөөлөгчдийн Танхим шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулан зохион байгуулдаг Чиглүүлэх семинар (*Orientation Session*) зорилго нь Парламентын Танхимуудын ажлын алба, түүний ажилтан албан хаагчид түүнчлэн Парламентын номын сан нь парламентын гишүүдэд мэргэжил, арга зүйн ямар туслалцаа үзүүлдэг болон тэдгээрийн ажлын үр ашгийг хэрхэн нэмэгдүүлэх боломжтой талаарх мэдээллээр хангах явдал юм.

Хууль тогтоох байгууллагын гишүүний хувьд ажил мэргэжлийн онцлог нь гишүүдээс бүх талын мэдээлэл, үнэн зөв мэдлэг шаардагдах бөгөөд энэхүү хэрэгцээ шаардлагыг Парламентын ажлын алба хангахад хүрдэг тул дараах төрлийн мэдээлэл өгөх уулзалтуудыг тогтмол зохион байгуулахыг хичээдэг байна. Үүнд:

- Хууль тогтоох үйл ажиллагааны процесс (*Law-making process*);
- Эрх ямбын (*privilege*) сэдвээр жилийн турш тогтмол семинар зохион байгуулах;
- Айлчлал болон цаашдын хэрэгцээг үнэлэх судалгааны уулзалт зохион байгуулах;
- Цахим мэдээ мэдээлэлд хялбар нэвтрэх боломж бүхий порталын талаарх сургалт.

Австралийн Парламентын ажлын албанаас сүүлийн жилүүдэд парламентын гишүүдэд зориулсан сургалтын хөтөлбөр, Чиглүүлэх семинар болон нийгмийн харилцааны олон талт асуудлаар тасралтгүй мэдлэг олгох, мэдээллээр хангах зорилго бүхий боловсролын хөтөлбөрүүдийг зохион байгуулж байна.

Гэвч, гишүүдэд зориулсан дараах хөтөлбөрийг хаалттай явуулдаг. Үүнд:

- 1) Шинэ сонгогдсон гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөр
- 2) Парламент хоорондын хамтын ажиллагааны хүрээнд зохион байгуулагдаж буй сургалтууд нь хаалттай явагддаг тул Чиглүүлэх семинар болон Сургалтын хөтөлбөрүүд нь хаалттай байдаг байна.

Австралийн Парламентын Номын сан нь Төлөөлөгчдийн танхимын ажлын албатай хамтран шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулан “Танилцуулга: Хууль тогтоох үйл ажиллагааны процесс” сэдвээр танилцуулах семинар зохион байгуулсан талаар тайландаа дурджээ. Тус семинараар Төлөөлөгчдийн Танхимын үйл ажиллагаа, түүний бүтэц (Хороодын тухай), тэдгээртэй холбогдох дүрэм журмуудын талаар нарийн мэдээллээр гишүүдийг хангасан байна. Түүнчлэн тус семинараар шинээр сонгогдсон гишүүдэд улс орондоо нэр нөлөө бүхий салбарын экспертүүд, Төлөөлөгчдийн Танхимын Тамгын газрын хуулийн экспертүүд, Номын сангийн Судалгааны албаныхан, Байнгын хороод, Парламентын болон Бизнес Мэдээллийн Үйлчилгээний Алба (Parliamentary and Business Information Services Office), Serjeant-at-Arms-ийн Албатай хамтран улс орны нийгэм эдийн засаг, гадаад бодлого, төрийн алба зэрэг олон асуудлаар хэлэлцүүлэг өрнүүлжээ. Мөн шаардлагатай гэж үзвэл Төсвийн албанаас шинэ гишүүдэд зориулсан Төсвийн талаар мэдээлэх уулзалт зохион байгуулдаг байна.

Эдгээр сургалт, хөтөлбөрүүд нь парламентын хууль тогтоох үйл ажиллагаанд шаардагдах бодлогын асуудлаар улс төрийн нөлөөллөөс ангид, тэнцвэртэй, үнэн зөв, бодит мэдээллээр хангах, мөн ийм орчинд тухайн сэдвээр хэлэлцүүлэг өрнүүлэх боломж бүрдүүлдэг байна.

Төлөөлөгчдийн Танхимын 2013/14 - 2014/15 оны ажлын тайлангаас үзэхэд Тамгын газрын ажилчдын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх сургалт, Парламентын хамтын ажиллагааны хүрээнд явагдах сургалт, Төлөөлөгчдийн Танхимын спикер болон Сенатын ерөнхийлөгчдийн их сургуулиудтай байгуулсан гэрээний хүрээнд зохион байгуулагдах сургалтуудын талаар тайлан орсон байх бөгөөд парламентын гишүүдэд зориулсан зохион байгуулсан уулзалт семинар, хөтөлбөр, сургалтын талаарх мэдээллийг нээлттэй оруулаагүй байна.

АНУ

АНУ-ын Конгрессын гишүүдэд Конгрессын бүтцийн нэгжүүд болох Конгрессын Ёс зүйн хороо, Конгрессын Судалгааны албанаас, харин гадны байгууллагаас Харвардын Их сургуулийн Улс төрийн Дээд сургууль (Harvard, Institute of Politics)-аас сургалтууд тус тус зохион явуулдаг байна. Шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулсан сургалтыг аль болох төвийг сахисан, намын үзэл суртлаас ангид явуулахыг эрмэлздэг бөгөөд цаг үеийн асуудлаар улс орны нэр төртэй экспертүүдээс лекц сонсох, харилцан ярилцах боломжийг олгодог байна. Сургалт, хөтөлбөр нь олон нийтэд хаалттай байдаг.

Иймд доорх судалгааны мэдээллийг 114 дүгээр Конгрессын дэг болон Конгрессын Судалгааны албаны ажлын тайлан эх сурвалжаас бэлтгэв.

Ёс зүйн хорооны сургалт

АНУ-ын Төлөөлөгчдийн танхимын дэг, 114 дэх Конгресс 2015

Ёс зүйн хороо нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ: 36

(6) (А) Тус хороо нь жил бүр Төлөөлөгчдийн танхимын Гишүүн, Төлөөлөгч, Байнгын төлөөлөгч (санал өгөх эрхгүй гишүүн – Пуэрто Рико), ажилтанд зориулан ёс зүйн сургалт зохион явуулна.

(i) Хорооноос оролцох шаардлагатай гэж үзсэн албан хаагчдыг оролцуулах

(ii) Хорооноос Ёс зүйн дүрэм болон Төлөөлөгчдийн танхимын дэгээс шаардлагатай гэж үзсэн мэдээ, мэдээллийг оруулсан байх

(В) (i) Танхимын шинэ гишүүн, Төлөөлөгч, Байнгын төлөөлөгч, ажилтан нь Танхимд албан үүргээ гүйцэтгэж эхэлснээс хойш 60 хоногийн дотор сургалтад хамрагдсан байна.

(ii) Жил бүрийн 1-р сарын 31-ний өдрөөс хэтрэлгүй Төлөөлөгчдийн танхимын ажилтан нь энэхүү хэсэгт заасан сургалтад өмнөх ондоо багтан хамрагдсан болох баталгааг (батламж)-тус хороонд хүргүүлэх үүрэг хүлээнэ.

Сургалтыг биечлэн, эсхүл онлайн оролцож болох бөгөөд шинэ гишүүн, ажилтанд ажлаасаа 90 хоногоос дээш завсардсан ажилтанг шинэ ажилтанд тооцно. Мөн 60 хоногоос дээш ажиллаж буй цалинтай дадлагажигч нь шинэ ажилтанд тооцогдох бөгөөд ёс зүйн сургалтад хамрагдсан байх шаардлагатай.

Конгрессын судалгааны алба

Конгрессын судалгааны алба нь шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулан семинар зохион байгуулдаг бөгөөд тус албаны 2015 оны үйл ажиллагааны тайлангаас үзэхэд 2015 оны 01-р сарын 9-12-ний өдрүүдэд Төлөөлөгчдийн танхимтай хамтран “Хууль тогтоох ажиллагаа” сэдэвт Шинэ гишүүдэд зориулсан Конгрессын үйл ажиллагаа, холбогдох дүрэм журмуудыг танилцуулах, таниулах зорилго бүхий семинарыг зохион байгуулсан байна. Тус семинараар шинээр сонгогдсон гишүүдэд улс орондоо нэр нөлөө бүхий салбарын экспертүүд болон Конгрессын Судалгааны албаныхан Конгрессын үйл ажиллагаанд хамаарах улс орны дотоод болон гадаад бодлогын асуудлаар хэлэлцүүлэг өрнүүлжээ. Сургалт нь хууль тогтоох хүрээний бодлогын асуудлаар тэнцвэртэй/төвийг сахисан, улс төрийн нөлөөнөөс ангид орчинд санал бодлоо хуваалцах боломжийг бүрдүүлэг байна. Дээрхээс гадна өнөөгийн хууль тогтоох процессын талаар өргөн хүрээнд хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн бөгөөд тусгай хуралдаанаар Танхимын дэг, журмын талаар танилцуулсан байна.

Харвардын Их Сургууль, Кеннедигийн Сургууль /Harvard, Kennedy School/

Конгресст шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулсан (*Bipartisan Program for Newly-Elected Members of Congress*) сургалт нь Төлөөлөгчдийн танхимд шинээр сонгогдсон гишүүдэд ажлын гараагаа эхлүүлэхэд нь дэм болох үүднээс хууль тогтоох үйл ажиллагаанд хамаарах асуудлаар сургалт, хэлэлцүүлэг зохион явуулж дэмжлэг үзүүлдэг юм.

Тус сургалтыг Улс төрийн дээд сургууль (*Institute of Politics*)-ийг түшиглэн 1972 оноос эхлэн 2 жил тутам явуулдаг бөгөөд сургалт нь дотоод болон гадаад бодлого, эрүүл мэндийн тогтолцоо, төсөв зэрэг олон тооны цаг үеийн асуудлын талаар салбарын нэр нөлөө бүхий мэргэжилтнүүд улс төрийн олон өнцгөөс мэдлэг, мэдээлэл олгодог. (2008 онд Эдийн засгийн хямрал: Конгресс хэрхэх вэ? Сэдэвт дугуй ширээний хэлэлцүүлгийг дараах хаягаар орж үзнэ үү: <http://www.c-span.org/video/?282690-1/understanding-economic-crisis>)

Хөтөлбөрийн түгээмэл сэдвүүд:

- Эдийн засаг
- Даяаршил
- Цагаан ордон/Конгрессын харилцаа
- Конгрессын дотоод ажил
- Холбооны төсөв
- Төсөв, санхүү (*Appropriations*)
- Нөлөө үзүүлэх (*Making an Impact*)

Өмнөх сургалтын илтгэгчид:

- Graham Allison, Харвард Кеннедигийн Хүрээлэн
- Stuart Butler, The Heritage Foundation; Fellow, Улс төрийн Дээд сургууль (Fall 2002)
- Eric Cantor, АНУ Төлөөлөгчдийн танхим
- Elaine Chao, Хөдөлмөрийн сайд асан
- Steven Chu, Эрчим хүчний сайд асан
- Adam Conner, Facebook

- Ken Duberstein, Цагаан ордон, Хүний нөөцийн дарга асан
- David Gergen, Харвард Кеннедигийн Дээд сургууль
- Caroline Kennedy, Жон Ф.Кеннедигийн номын сан
- David McCullough, Зохиолч
- David Pryor, АНУ-ын сенатор асан (D-AR); Улс төрийн дээд сургуулийн Ерөнхийлөгч асан
- Condoleeza Rice, Төрийн нарийн бичгийн дарга асан
- Larry Summers, Харвардын Их Сургууль
- David Walker, АНУ-ын Ерөнхий Нягтлан бодогч асан
- George Will, Зохиолч

Харвардын Их сургууль нь 2014 оны шинэ гишүүдэд зориулсан 21 дахь сургалтыг өмнөх хамтрагч болох Конгрессын Хүрээлэнгээс гадна 3 Тинк танктай хамтран зохион байгуулахаар болсон бөгөөд тэдгээр нь *Brookings Institution*, *American Enterprise Institute (AEI)*, and *Center for Strategic and International Studies (CSIS)* юм. Эдгээр сонгож авсан тинк танкуудын улс төрийн үзэл суртал нь либералаас консерватив байгаа нь аль ч намд таалагдах сонголт гэж зохион байгуулагчид нь үзсэн байна.

Дээрх байгууллагуудаас зохион явуулж буй Шинэ гишүүдэд зориулсан сургалтаас гадна *Congressional Management Foundation (CMF)* сургалтууд зохион явуулдаг бөгөөд тус сан нь ашгийн бус байгууллага байх ба конгрессын үйл ажиллагаанд сургалт, семинар, судалгаа, менежментийн үйлчилгээ зэргээр иргэдийн оролцоог хангаж, дэмжиж ажиллах зорилготой юм. Сангаас Танхимын Боловсон хүчний холбоотой хамтран шинээр сонгогдсон гишүүдийн туслах, зөвлөхүүдэд зориулан (*Navigating the First 90 Days*) сургалт зохион байгуулдаг байна.

КАНАД УЛС

Канадын Нийтийн Танхимд (доод танхим) олон төрлийн хүрээллээс Төлөөлөгчид сонгогдон, хууль тогтоох байгууллагад ард түмнийг төлөөлөх эрх авдаг. Гишүүд төрөл бүрийн мэргэжилтэй байхаас гадна нийгмийн гарлын хувьд ч харилцан адилгүй байдаг нь тэднийг нэгдсэн мэдээллээр хангах, гарааны нэг нөхцөлийг үүсгэх хэрэгцээ шаардлага бий болгодог. Одоогийн болон өнгөрсөн парламентын гишүүд нь бизнес, боловсрол, хууль, сэтгүүл зүй, инженер, урлаг, анагаах ухааны болон хөдөлмөрийн салбарын гэх мэт төрөл бүрийн мэргэжлийн төлөөлөгчид байна. Түүнчлэн, Канадад Нийтийн Танхимын гишүүнтэй дүйцэх цөөн тооны албан тушаал байдаг. Эдгээр шалтгааны улмаас ерөнхий сонгуулийн дараа Нийтийн Танхимын Тамгын газраас шинэ Гишүүдэд зориулж Парламентын Цогцолбор (*Parliament Hill*) болон тэдний үүрэгтэй танилцуулах сургалт, Чиглүүлэх Хөтөлбөр зохион байгуулдаг.

Гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөр (*The Members' Orientation Program*)-ийн зорилго нь Нийтийн Танхимын бүх шинэ гишүүдийг парламентын гишүүний онцгой эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай захиргааны болон процедурын бүхий л мэдээллээр хангахад оршино.

Ерөнхий сонгуулийн дараа шинэ гишүүдийг угтах болон Гишүүдэд албаны аливаа асуудлаар зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой Танхимын ажлын албаны чухал мэдээллүүдийг авахад зориулагдсан, төв байршлыг хангасан “Чиглүүлэх Төв” (*Orientation Centre*) нээгдэнэ. (*Жишээлбэл, Нийслэл болон тойргийн хоорондын аялал, албан тасалгааны тохижилт болон гишүүдийн туслах, зөвлөх, төлөөлөгчдийг тохиуулах, Гишүүдийн төсөвт менежмент хийх гэх мэт олон асуудлууд хамаарна.*) Шинэ Гишүүдийг гишүүн болсноос эхлэн анхны ээлжит Чуулган хүртэл буюу Парламентын Цогцолборт хүрэлцэн ирсэн эхний хэдэн долоо хоногт Харилцааны ажилтан (*Liaison Officer*) хөтөч хийнэ.

Шинэ гишүүдэд зориулсан дараах хоёр төрлийн нам бус, чиглүүлэх уулзалт семинар зохион байгуулдаг. Үүнд:

1. Захиргааны Чиглүүлэх Хөтөлбөр (*Administrative Orientation Session*) – Канадын Парламентын тухай хуульд (*The Parliament of Canada Act*) заасан Спикерийн үүрэг, Нийтийн Танхимын даргалагчийн үүрэг болон гишүүдийн үүрэг, арга хэмжээ болон дипломат дэг ёс, Ерөнхий Аудитор, Хүний эрхийн комисс, Сонгуулийн Хорооны дарга, Төрийн албан ёсны хэлийн Комиссар, Төрийн нууцын Комиссар, Төрийн мэдээллийн Комиссар гэх мэт албан тушаалтны үүрэг болон холбогдох бусад мэдээлэл багтана. Тус Хөтөлбөрийг шинэ гишүүд сонгогдсоноос хойших 2-3 долоо хоногт багтаан зохион байгуулна.

2. Процедурын Чиглүүлэх Хөтөлбөр (*Procedural Orientation Session*) - Танхим болон байнгын хороод, тэдгээрийн үйл ажиллагаан дахь Гишүүний үүргийн талаарх буюу хууль тогтоох үйл ажиллагаанд Гишүүн хэрхэн оролцох, тэдэнд ямар боломж буй талаарх гэсэн хоёр төрлийн сургалт буюу чиглэл олгох уулзалт зохион байгуулдаг байна. Тус Хөтөлбөрийг Парламентын анхны Ээлжит Чуулганы өмнө зохион байгуулна.

Танхимын Тамгын газрын Чиглүүлэх Хөтөлбөр нь шинэ Гишүүдэд дэмжлэг үзүүлэх болон сургалтын иж бүрэн хөтөлбөр байна.

Канад улсын хувьд 2015 оны 11 сарын 05-ны өдөр шинэ Гишүүдийн Захиргааны Чиглүүлэх Уулзалтыг (*Administrative Orientation Session*) Нийтийн Танхимын ажлын алба зохион байгуулсан бөгөөд уулзалтыг Нийтийн Танхимын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нээж, урьдчилан бэлдсэн хөтөлбөрийн дагуу холбогдох илтгэлүүдийг тавина. Мөн туршлагатай Парламентын гишүүн хууль тогтоох үйл ажиллагаанд анхаарвал зохих асуудлаар зөвлөгөө өгнө.

Процедурын Чиглүүлэх Хөтөлбөрийг Анхны Ээлжит Чуулганы өмнө 2016 оны 01 дүгээр сарын 19, 20-ны өдрүүдэд Карлтон Их Сургуультай хамтран зохион байгуулсан байна.

Судалгаанд Канадын Нийтийн Танхимаас 2015 оны 11 дүгээр сард гаргасан шинэ Гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөрийн талаар “Fact sheet”-д тусгасан Хөтөлбөрийг орчуулан хүргэж байна.

Шинэ Гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөр-2015

Нийтийн Танхимын бүх шинэ Гишүүдэд өөрсдийн хууль тогтоох чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд нь туслах зорилгоор Захиргааны болон Процедурын шаардлагатай мэдээллээр хангахын тулд Нийтийн Танхимын Тамгын газраас Гишүүдийн Чиглүүлэх Хөтөлбөрийг зохион байгуулж байна.

Хөтөлбөрийн тойм:

- Эхний ээлжинд Гишүүдийг чиглүүлэх зорилгоор Харилцааны ажилтныг Нийтийн Танхимын Тамгын газраас хөтчөөр томилно.
- Мэдээллийг цаг тухайд нь, хялбар олж авах зорилгод нийцүүлэн сүлжээнд холбох, Гишүүний Вэб хуудас нээнэ. Хөдөлгөөнт холбоонд суурилсан, хэрэглэхэд хялбар төрөл бүрийн тоног төхөөрөмжөөр хангах, холбох.
- Шинэ гишүүдэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор “Гишүүдийн Чиглүүлэх Төв” (*Member's Orientation Centre*)-ийг Парламентын Цогцолборт анх удаа байгуулсан.
- Танхимын Тамгын газрын мэргэжилтнүүдийн уулзалт зохион байгуулна. Үүнд Төлбөр болон Орлогын талаар, Санхүүгийн үйлчилгээ, Мэдээллийн үйлчилгээ, Нийтийн Танхимын Хууль зүйн үйлчилгээ хариуцсан Нарийн бичгийн дарга, Парламентын Консул гэх мэт экспертүүдийг хамруулсан уулзалт зохион байгуулна.

Шинэ гишүүдэд чиг баримжаа олгох 2 төрлийн уулзалт семинар зохион байгуулна. Үүнд:

1. Захиргааны Чиглүүлэх Уулзалт семинар (2015 оны Арваннэгдүгээр сарын 05-ны өдөр зохион байгуулсан. Сонгууль 2015 оны Аравдугаар сарын 19-нд болсон.)

2. Процедурын Чиглүүлэх Уулзалт семинар зохион байгуулна. (2016 оны Нэгдүгээр сарын 19.20-ны өдрүүдэд буюу Парламентын Анхны Ээлжит Чуулганы өмнө зохион байгуулсан)

Гишүүд болон гишүүдийн туслах, зөвлөхүүдийг хамруулан парламентын үйл ажиллагаанд мэргэжлийн туслалцаа үзүүлдэг, хамтран ажилладаг Нийтийн Танхимын Тамгын газар, Парламентын Номын сан, Сонирхлын зөрчил болон Ёс зүйн Комисс, Төрийн алба, Засгийн газрын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл өгөх уулзалт зохион байгуулна.

Гишүүдийн Чиглүүлэх Төв (Members' Orientation Centre)

Гишүүдийн чиглүүлэх төв нь Парламентын цогцолборт байрлах бөгөөд шинэ Гишүүдийн бүрэн эрх баталгаажин, ажиллах нөхцөл бүрдэх хүртэл туслалцаа үзүүлэх түр нэгж юм. Энэхүү түр оффис нь дараах үйлчилгээ үзүүлнэ. Үүнд:

- Компьютер, утас, факс, принтер болон хувилагч зэрэг албан хэрэгцээний тоног төхөөрөмж бүхий түр албан өрөөгөөр хангах;
- Шуудангийн үйлчилгээ, түр шуудангийн хаяг;
- Ажлын үнэмлэх.

Мөн Гишүүдийн хууль тогтоох үйл ажиллагаан дахь Захиргааны болон Процедурын хөтчийн үүрэг гүйцэтгэнэ.

Захиргааны Чиглүүлэх Хөтөлбөр: Энэ Хөтөлбөрт Нийтийн Танхимын шинэ гишүүний санхүүгийн болон хууль зүйн хувьд хүлээх үүрэг, Нийслэл болон сонгогдсон тойрог дахь албан хэрэг, анхаарвал зохих асуудлууд болон түүний хууль тогтоох ажил гэр бүлд нь ямар нөлөө үзүүлж болох тухай мэдээллүүд багтана. Энэ Хөтөлбөрийг шинээр сонгогдсон гишүүд Парламентын Ордонд ирсэн эхний хэдэн долоо хоногуудад багтаан зохион байгуулна.

Процедурын Чиглүүлэх Хөтөлбөр: Энэ Хөтөлбөрийг Парламентын Анхны Ээлжит Чуулган эхлэхээс өмнө зохион байгуулна. Тус хөтөлбөр нь Гишүүдийг Танхимын болон байнгын хороодын хуралдааны бэлтгэл хангахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хууль тогтоох үйл ажиллагаанд хэрхэн оролцох тухай цогц сургалт байдаг. Түүнчлэн Чуулганы болон байнгын хороодын хуралдааны дэгийн талаар цогц мэдээллээр хангана.

БҮГД НАЙРАМДАХ МАКЕДОН УЛС

Парламентын Институт (Parliamentary Institute) нь Македоны Ассамблейн үйл ажиллагааг судалгаа, шинжилгээгээр хангадаг парламентын судалгааны нэгж юм. Энэхүү нэгж нь Ассамблейн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон Удирдлагын Зөвлөлийн удирдлага дор үйл ажиллагаа явуулна. Уг нэгж нь дараах бүтэцтэй байна²²⁸.

²²⁸ Development of Parliamentary Research Services in Central Europe and the Western Balkans, NDI, Page 39-40. <https://www.ndi.org/sites/default/files/development-of-parliamentary-research-services-CEE.pdf>

1. Парламентын институтийн тэргүүн нь ерөнхий удирдлагаар хангана. Бүтэц зохион байгуулалт, ерөнхий үйл ажиллагааг хариуцах ба стратеги чиглэл, судалгааны үйл ажиллагааг төлөвлөх, хөгжүүлэхтэй холбоотой удирдлагыг хэрэгжүүлнэ.
2. Ерөнхий шинжилгээ, судалгаа болон Европын интеграцын асуудал хариуцсан алба (*Department on General analyses, research and european integration*) нь Үндсэн хууль болон парламентаас гаргаж буй хуультай холбоотой судалгаа, мөн Европтой харилцах асуудлууд болон түүнтэй холбоотой хуулийг байнгын хороогоор хэлэлцүүлэхэд судалгаагаар хангана. Энэ алба нь нь дотроо 2 нэгжтэй байна. Үүнд:
 - Хуулийн судалгаа, шинжилгээний нэгж (*unit on Legal analysis and research*) нь парламентын үйл ажиллагааны тухай журмыг тайлбарлах, Үндсэн хуульд тайлбар хийх болон парламентаас гаргасан хуультай холбоотой судалгаа, хууль зүйн дүн шинжилгээ хийнэ.
 - Ерөнхий судалгаа, шинжилгээний нэгж (*unit on General analyses and research*) нь эдийн засаг, нийгмийн бодлого, бүс нутгийн бодлого зэрэг салбар дагнасан судалгаануудыг хийнэ.
3. Сургалт, харилцаа болон хуулийн сан, судалгааны номын сан хариуцсан алба (*Department on Education and communication/ research library and legislative archive*) нь ажилтнуудын чадавхыг бэхжүүлэх, парламентад шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулж парламентын үйл ажиллагааны тухай журам, парламентын үйл ажиллагааг таниулах талаар сургалт явуулах, хууль зүйн санг ашиглах орчин үеийн аргыг нэвтрүүлэх, хэрэглэхэд хялбар номын сангаар үйлчлэх зэрэг үйл ажиллагааг хариуцна. Уг алба нь дараах 2 нэгжтэй байна. Үүнд:
 - Сургалт, харилцаа хариуцсан нэгж
 - Хуулийн сан болон Судалгааны номын сан хариуцсан нэгж зэрэг болно.

Парламентын Институт нь дараах үйлчилгээг үзүүлнэ. Үүнд:

Судалгаа, шинжилгээний чиглэлээр: Хуулийн төсөлд тайлан, хураангуй бэлтгэх, дүн шинжилгээ, нөлөөллийн үнэлгээ хийх, мөн Парламентын судалгаа болон бичиг баримт хариуцах Европын төв сүлжээ (*European Center for Parliamentary Research and Documentation - ECPRD*), Олон улсын хууль эрх зүйн мэдээллийн сүлжээ (*Global Legal Information Network - GLIN*), Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагатай (*Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE*) хууль эрх зүйн талаарх мэдээллийг солилцох, хамтран ажиллах;

Харилцаа болон сургалтын чиглэлээр: сургалт, семинар, бага хурал, мэдээлэл зааварчилгаа өгөх зорилго бүхий танилцуулга семинар хийх, тойм мэдээ, брошур, зурагт хуудас бүхий танилцуулга гаргах, Ассамблейн үйл ажиллагаатай танилцах хөтөлбөр, дадлагажуулалтын хөтөлбөр, олон нийттэй харилцах тусгайлсан хөтөлбөр зэргийг зохион байгуулах;

Хуулийн сан: Хуулийн сангийн хадгалалтын системийг боловсронгуй болгох, түүнийг ашиглах үйл ажиллагааг хурдан шуурхай явуулах;

Номын сангийн үйлчилгээ: Номын сангийн фондыг ашиглах, баяжуулан сайжруулах үйл ажиллагаа явуулах, ном болон бусад материал, судалгааны материалаар үйлчлэх үүрэгтэй байна.

Парламентын Институтын зохицуулалт

Энэхүү нэгжийн үйл ажиллагааг Бүгд Найрамдах Македон Улсын Ассамблейн тухай хуулиар (*LAW ON THE ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA*) зохицуулдаг. Энэ хуульд судалгааны нэгжийн талаар дараах зохицуулалтыг тусгасан байна.²²⁹

²²⁹ БҮГД НАЙРАМДАХ МАКЕДОН УЛСЫН АССАМБЛЕЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ (*LAW ON THE ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA*), <https://www.sobranie.mk/law-on-the-assembly-of-rm.nspx>

Бүгд Найрамдах Македон Улсын Ассамблейн тухай хуулиар

42 дугаар зүйл.

1. Хууль тогтоох үйл ажиллагааг сайжруулах, хяналт тавих, шинжилгээ ба судалгаагаар хангах чадавхыг бэхжүүлэх зорилгоор Ассамблей тусгай зохион байгуулалтын нэгжийг байгуулна (Парламентын институт).
2. Энэ хууль хвчин төгөлдөр болсноос хойш гурван сарын дотор уг тусгай зохион байгуулалтын нэгжийн үйл ажиллагааг Ассамблейн дарга, дэд дарга болон УИХ дахь намын бүлгийн Зохицуулагч нарын харилцан тохиролцсон байр суурь дээр үндэслэн Ерөнхий нарийн бичгийн даргын баталсан тусгай зохицуулалтаар зохицуулна.
3. Парламентын институт нь судалгааны төв байх бөгөөд парламентын үйл ажиллагааг явуулахад гишүүдийг цаг хугацаанд нь бодитой, хараат бус эксперт судалгаа, шинжилгээгээр хангана.
4. Парламентын институтын ажилтан нь үнэнч шударга, эрх тэгш байдлыг эрхэмлэн ажиллах бөгөөд мэргэжлийн болон мэргэшлийн шалгуур үзүүлэлтийг хангасан байна.
5. Македон хэлээс өөр хэлээр ярьдаг гишүүнд (уг хэлээр Македоны хүн амын ядаж 20% нь ярьдаг байх) Парламентын институт нь мэдээллээ түүний эх хэл болон бичиг рүү хөрвүүлж үйлчилнэ. Мөн Парламентын гишүүний хүсэлтээр бусад улсын хэл рүү орчуулна.
6. Парламентын институт нь төрийн болон бусад байгууллагуудтай нууцын зэрэглэлтэйгээс бусад мэдээлэл, материалыг цаг тухайд нь харилцан солилцох замаар хамтарч ажиллана.
7. Парламентын институтын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах болон хянах ажлыг Удирдлагын зөвлөл удирдан явуулна. Удирдлагын зөвлөл нь Парламент дахь намын бүлгийн Зохицуулагч, Ассамблейн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, бусад төлөөллөөс бүрдэнэ. Бусад төлөөллийг Ассамблейн дарга, дэд дарга болон Парламент дахь намын Зохицуулагч нар зөвшилцсөний үндсэн дээр томилно.
8. Парламентын институт нь жилийн ажлын тайлангаа Удирдлагын зөвлөл болон Ассамблейн даргад хүргүүлнэ.
9. Ассамблей нь үйл ажиллагаандаа е-Парламентыг хэрэглэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
10. Ассамблей нь парламентын номын сангийн үйл ажиллагааг явуулах нөхцөлийг хангана.

ШИНЭ ЗЕЛАНД УЛС

Тус улсын хувьд Парламентын шинэ гишүүдэд хийх сургалтыг Парламентын ажлын алба болон Клеркийн ажлын албанаас хоёр долоо хоногийн хугацаатайгаар зохион байгуулдаг. Энэхүү сургалтад шинээр сонгогдсон парламентын гишүүдийг албан ёсоор хүлээн авах үйл ажиллагаанаас гадна парламентын үйл ажиллагааны танилцуулга, санхүү, аюулгүй байдал болон хүний нөөцийн талаарх мэдээллийг олгоно.

Түүнчлэн Парламентын энэхүү сургалтаар парламентын ажлын албаны 140 орчим ажилчдаас асуулт асуух боломжтойгоос гадна олон жилийн туршлагатай парламентын гишүүнтэй уулзаж ярилцах боломжийг олгодог.

Парламентын ажлын албаны ажилчдын хувьд Парламентын шинээр сонгогдсон гишүүдээс ирсэн бүхий л асуултад хариулах ёстой.

Мөн энэхүү хоёр долоо хоногийн сургалтанд шинээр сонгогдсон гишүүдийг бэлтгэх ажил хийгдэх бөгөөд энэ нь парламентын чуулганы үед хэрхэн үг хэлэх, харилцан ярилцах талаар болон улс төрийн хүрээнд биеэ хэрхэн авч явах талаар авч үзнэ.

ХБНГУ

Германы Бундестагийн хувьд шинээр сонгогдсон гишүүдэд парламентын үйл ажиллагааг танилцуулах ажлыг парламентын захиргааны олон нэгжүүд хариуцан явуулдаг. Холбогдох ерөнхий мэдээллийг Германы Бундестагийн Нарийн бичгийн дарга Гишүүдэд түгээх бөгөөд гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацааны эхний шатанд хийгдэх ажлуудыг танилцуулж, дараагаар нь шинэ гишүүдэд зориулан практик ач холбогдол бүхий нарийвчилсан мэдээ, мэдээлэл олоход анхаардаг байна.

Сонгуулийн дараа Германы Бундестагийн Нарийн бичгийн дарга нь бүх гишүүдэд албан бичгийн хамт парламентын мандаттай холбоотой бүхий л хууль эрх зүй, санхүү болон практик ач холбогдол бүхий мэдээ, мэдээллийг гарын авлага, санамж бичиг хэлбэрээр хүргүүлдэг байна. Эдгээрт гишүүдэд зориулсан баримт бичгүүдэд: Шинэ Бундестагийн чуулганы хуралдааны хэлэлцэх асуудлын жагсаалт, шинээр батлах Дэгийн төсөл, сонгууль болон санал өгөх санамж бичиг болон асуулга тавих, асуултын хариуг сонсох, хэлцэх удирдамж зэрэг орж байна. Парламентын Тамгын газар нь Гишүүдийн туслах, зөвлөхүүд болон парламентын бүлгүүдийн ажилтнуудад зориулан Гишүүдийн асуулт асуух, асуулга тавих, хуулийн төсөл бэлтгэх зэрэг чуулганы хуралдаанд бэлтгэхэд нь зориулан мэдээллийн цагаар хэрэгтэй мэдээ, мэдээллийг нь өгдөг байна.

Үүнээс гадна Гишүүдэд Бундестагийн гишүүдийн бүрэн эрхийн тухай баримт бичиг бэлтгэн хүргүүлдэг байна. Түүнчлэн Гишүүдийн цалин хөлсний талаарх тайлбарын хамт Гишүүний албан өрөөг тохижуулах төсөв, нэмэлт өрөө тохижуулах зардал, Гишүүний мандаттай холбоотой аялал болон төлөөллийн үүрэгтэй холбоотой зардлууд багтаж байна. Парламентын мандатыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дүрэм журмууд нь мэдээллийн нэгэн чухал хэсэг бөгөөд эдгээр нь Германы Бундестагийн гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хууль болон Германы Бундестагийн ёс зүйн дүрэмд тус тус тусгасан байна. Ёс зүйн дүрэмд парламентын мандатаас гадна цалин хөлс бүхий үйл ажиллагаа, хандив зэргийг мэдэгдэх, мэдээлэх зэрэг орсон байна. Татвар, эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл, тэтгэвэр зэргийн талаар тайлбарууд ордог бөгөөд холбогдох хуулиудын хувийг хүргэдэг байна. Гишүүдэд туслах ажилтнуудыг ажилд авахад нь хөдөлмөрийн хууль, дүрэм, хөдөлмөрийн гэрээний загвар олгох зэрэг дэмжлэг, удирдамжаар хангадаг байна. Энэхүү салбарыг хариуцсан захиргааны ажилтнууд нь парламентын бүлгүүдийн эхний уулзалтууд дээр мөн амаар мэдээ, мэдээлэл өгдөг байна.

Шинээр сонгогдсон гишүүдийн мэдээллийн гол эх үүсвэр нь Гишүүний удирдамж байна. Удирдамж нь захиргаа, судалгаа, техникийн үйлчилгээний талаарх мэдээллээс гадна чухал шаардлагатай утасны жагсаалт, парламентын өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хамаарах мэдээ, мэдээлэл багтсан байна.

Үүнээс гадна Германы Бундестагийн захиргаанд гишүүдийн албан өрөө, техник хэрэгслийн хангамж хариуцсан нэгжүүд байх бөгөөд тэдгээр нь өрөө, тасалгаа, техник хэрэгсэл, утас зэрэг шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангана.

Парламентын бүлгүүд нь шинэ гишүүдийг ажилдаа хөл тавихад нь ихээхэн үүрэгтэй бөгөөд парламентын бүлгийн анхны хуралдаанаар Парламентын нарийн бичгийн дарга нар нь парламентын бүлгүүдэд шаардагдах техник үйлчилгээний талаар танилцуулна. Парламентын бүлгүүд нь мөн хороод болон Бундестагийн бусад албан тушаалтны томилгоог хариуцдаг тул гишүүдэд урьдчилан аль нэг хороо эсхүл бусад албанд ажиллах хүсэл сонирхлынх нь талаар тандалт анкет судалгаа явуулна.

Хороодын гишүүд тодорхой болсны дараагаар Бундестагийн Захиргааны ажилтнуудаас бүрдэх хороодын ажилтнууд нь шинэ гишүүдэд зориулан хороодын үйл ажиллагааг танилцуулна. Гишүүдэд мөн гишүүдийн захиалгын дагуу судалгаа, анализ, статистик лавлагааг гаргах зэрэг үйлчилгээ үзүүлдэг судалгааны хэсгийн талаар танилцуулдаг байна. Судалгааны хэлтсийн

судалгааны чиглэл нь хороодын чиг үүрэгтэй уялдах бөгөөд судлаачид нь ихэвчлэн хуульч, эсхүл түүх, эдийн засаг/бизнес менежмент, байгалийн шинжлэх ухаан, улс төр судлал зэрэг мэргэжилтэй байдаг байна. Дээрх сургалтуудад гишүүдийн туслах, зөвлөхүүд нь мөн оролцох эрхтэй байдаг. Үүнээс гадна Өргөдлийн байнгын хороо зэрэг тусгай чиг үүрэгтэй байнгын хороодод өргөдөл гомдлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар нарийвчилсан сургалтууд зохион байгуулдаг байна.

Түүнчлэн дээрх сургалтуудаас гадна жил бүр хэрэгждэг хоёр Олон улсын парламентын тэтгэлэгт хөтөлбөр байдаг бөгөөд ихэвчлэн гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацааны эхэнд Бундестагийн Ерөнхийлөгч гишүүдэд сайн дурын үндсэн дээр оролцохыг уриалдаг байна. Хөтөлбөр нь дэлхийн 25 орны залуучуудад парламентын үйл ажиллагаатай, улс төрийн шийдвэр гаргах процесстэй танилцах чиг үүрэг бүхий Бундестагт 4 сарын хугацаатай дадлага хийх боломж байдаг бол Конгресс-Бундестагийн Залуучууд Солилцооны хөтөлбөрийн хүрээнд гишүүдийн өөрсдийн тойргийн оюутан эсхүл мэргэжилтнүүдэд АНУ-д суралцах нэг жилийн тэтгэлэг олгодог байна. Аль ч тохиолдолд гишүүдэд Бундестагийн захиргаанаас бүхий л асуултад хариулах бөгөөд асуулт нь парламентын ордонд болж буй асуудалд хэрхэх талаар зохих дэмжлэг тусалцааг үзүүлдэг байна.

ШВЕД УЛС

Танилцах хөтөлбөр

1994 оны сонгуулиас хойш тусгай танилцах хөтөлбөрийг нэвтрүүлсэн байна. Шинээр сонгогдсон гишүүдэд зориулан танилцуулга-сургалт зохион байгуулдаг бөгөөд үүн дээр нам тус бүр шинэ гишүүддээ зориулан өөрсдийн нам-улс төрийн сургалтыг зохион явуулдаг байна.

Танилцах сургалт эхлэхээс өмнө бүх гишүүдэд зарим мэдээллийг и-мэйлээр, Риксдагийн хуралдаанд зарлан дуудаж буй албан бичгийг хүргүүлдэг байна. Албан бичгийн хамт Риксдагийн тухай ерөнхий мэдээлэл, Риксдагийн захиргааны чиг үүрэг, үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл болон цалин хөлсний талаарх зэрэг хамгийн шаардлагатай мэдээллийг багтаасан гарын авлагын хамт хүлээн авдаг байна. 2006 онд гарын авлагыг шинэчлэн гаргасан бөгөөд тус гарын авлагад Танхим болон байнгын хороод, парламент хоорондын хамтын ажиллагааны талаарх мэдээллийг нэмэлтээр оруулсан байна.

Шинэ болон дахин сонгогдсон гишүүдэд Риксдагд үйлчилгээ үзүүлдэг нэгжүүдийн талаарх мэдээллийн товхимлыг олгодог.

Риксдагийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь шинэ гишүүдэд зориулсан хөтөлбөр боловсруулах, Парламентын сонгуультай холбоотойгоор Риксдагийн захиргаанаас хийгдэх ажлуудыг зохион байгуулах төслийн багийг томилдог. Төслийн баг Риксдагийн Захиргааны албаны нэгжүүдийн ажилтнуудаас бүрдэх ажлын хэсгүүд тодорхой ажлууд /гарын авлага бэлтгэх гм/-ыг хариуцан ажилладаг байна. Хөтөлбөрийг боловсруулах явцад Хөтөлбөрийн үндсийг Гишүүдийн асуудал хариуцсан зөвлөл болон намын бүлгүүдийн ажлын албаны дарга нартай зөвшилцдөг байна.

Танилцах хөтөлбөрийн удирдамж

Эхний долоо хоногт:

- Риксдагийн цогцолбортой танилцах /Шинэ гишүүдэд парламентын барилга байгууламж, зохион байгуулалтыг танилцуулах/
- Риксдагийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны процедур болон үзүүлж буй үйлчилгээ /Танхимын үйл ажиллагаа, байнгын хороод болон парламентын албадын үйл ажиллагаа, үзүүлж буй үйлчилгээг танилцуулах/
- Риксдагийн компьютерийн сүлжээг танилцуулах /Риксдагийн компьютерийн сүлжээг танилцуулж, гишүүдэд техник тоног төхөөрөмжийн тохиргоог хийж, дотоод сүлжээнд ажиллах сургалт зохион байгуулах/

Эхний сард:

- Риксдаг дахь төсвийн процедурыг танилцуулах /Санхүүгийн байнгын хорооноос танилцуулга хийнэ/
- Аяллын Tur & Retur системийг ашиглах /Аяллын дүрэм журам, аяллын зардлыг бүртгэх гм/
- Байнгын хороодын ажиллагаа /Анхдугаар чуулганыг нээж явуулсны дараа байнгын хороо тус бүр өөрсдийн үйл ажиллагааны талаар товч танилцуулдаг, үүний дараа байнгын хороод дараа дараагийн танилцуулгуудаа өөрсдөө бэлтгэнэ/
- Мэдлэг, мэдээллийн үдэш /Судалгааны алба, Риксдагийн номын сан, ЕХ-ны Мэдээ, мэдээллийн хэлтэс, Парламентын баримт бичгийн албад нь өөр өөрсдийн чиг үүрэг, үйлчилгээний талаар танилцуулга тавина/

Эхний сараас хойш:

- Аюулгүй байдлын асуудлууд /хувийн болон мэдээллийн технологийн аюулгүй байдлын талаар/
- Риксдагийн бичигдээгүй хууль /Риксдагийн бичигдээгүй хуулиудыг хэлэлцэх албан бус уулзалт/
- Риксдаг болон Европын Холбоо /Риксдаг болон ЕХ-той харилцах үйл ажиллагааны талаар/
- Риксдагийн гадаад хамтын ажиллагаа /Гадаад харилцааны хэлтсийн үйл ажиллагааны танилцуулга, Риксдаг болон түүний гишүүдийн гадаад хамтын ажиллагааны талаарх мэдээлэл/
- Парламентын хяналт /Үндсэн хуулийн байнгын хороо, Парламентын Омбудсмен, Парламентын Аудиторууд өөрсдийн чиг үүрэг, үйл ажиллагааны талаар танилцуулга хийнэ
- Хууль тогтоох процесс /Шведийн хууль дээдлэх ёсны үүсэл хөгжил, хууль тогтоомжид хамаарах хууль эрх зүйн салбарууд, хууль эрх зүйн уламжлал
- Хяналт, үнэлгээ /Үндсэн хуулийн байнгын хорооноос Засгийн газарт тавих хяналт, Риксдагийн омбудсмен болон Үндэсний Аудитын газрын чиг үүрэг, Байнгын хороод/
- Хөтчийн сургалт /Гишүүдийн урилгаар тойргийн иргэд, сургууль болон бусад байгууллагуудын ажилтнууд Риксдагийн үйл ажиллагаатай танилцдаг. Энэхүү сургалт нь гишүүдэд өөрсдөө ирсэн зочдод танилцуулга хийж, парламентын үйл ажиллагаа, барилга байгууламжийг танилцуулахад нь шаардагдах мэдээ, мэдээллийг олгохоос гадна парламентын үйл ажиллагаатай танилцахад тавигдах журам болон маршрут зэргийг танилцуулдаг байна/
- Холбоод болон нөхөрлөл, бүлгэмүүдийн үдэш /Риксдаг дахь спорт клуб болон нөхөрлөлийн бүлгэмүүд зэрэг холбоод өөрсдийн үйл ажиллагааны талаар танилцуулга бэлтгэнэ/

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Congressional Research Service, Annual report 2015, https://www.loc.gov/crsinfo/about/crs15_annrpt.pdf
- Harvard partners with 3 think tanks for Congressional Training program, <http://www.thinktankwatch.com/2016/03/harvard-partners-with-3-think-tanks-for.html>
- <http://australianpolitics.com/2013/10/15/orientation-day-for-new-members-of-the-house-of-representatives.html>
- http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Service_Legislation/PSC_Annual_Report_2013-14/Administration_of_the_Parliamentary_Service
- <http://www.asgp.co/sites/default/files/documents//OKHNEALGPJGGSOTUSVLBXNESCOY>
- HAR.pdf
- <http://www.asgp.co/sites/default/files/documents//TXBWIWDRWMKOJDRSJPFLZLTNRVC PHI.doc>
- <http://www.parl.gc.ca/About/House/OntheJob/Orientation-NewMP-e.html>
- <http://www.parliamentofindia.nic.in/ls/intro/p10.htm>
- <https://www.parliament.nz/en/get-involved/features-pre-2016/document/00NZPHomeNews201409221/induction-for-new-members-of-parliament#RelatedAnchor>
- Introduction of the new members of the Parliament: The role of the Secretariat, Association of Secretaries Generals of the Parliament, New member resource center, Congressional
- Managemen Foundation, <http://www.congressfoundation.org/congressional-operations/new-member-resource-center>
- Newly elected members of congress, Harvard, Kennedy School, <http://iop.harvard.edu/get-inspired/newly-elected-members-congress>
- RULES of the HOUSE OF REPRESENTATIVES ONE HUNDRED FOURTEENTH CONGRESS (JANUARY 6, 2015) <http://clerk.house.gov/legislative/house-rules.pdf>
- <https://www.ndi.org/our-stories/building-effective-parliamentary-training-system-georgia>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН